

Univerzita Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta

Katedra geografie

**POHLEDNICE JAKO ZDROJ GEOGRAFICKÝCH
INFORMACÍ O HISTORICKÉM VÝVOJI OBCÍ**

Bakalářská práce

Jan ŘEHOŘEK

Vedoucí práce Mgr. Jindřich Frajer

Olomouc 2022

Učitelství geografie pro SŠ (Z-Hi)

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM

Autor (osobní číslo): Jan Řehořek (R16596)

Studijní obor: Učitelství geografie pro SŠ (kombinace Z-Hi)

Název práce: Pohlednice jako zdroj geografických informací o historickém vývoji obcí

Title of thesis: Postcards as a source of geographical information about the historical development of settlements

Vedoucí práce: Mgr. Jindřich Frajer, Ph.D.

Rozsah práce: 83 stran, 6 vázaných příloh, 2 volné přílohy

Abstrakt: Práce z oblasti historické geografie bude na příkladu města Uherské Hradiště sledovat jeho vizuální proměny na pohlednicích v kontextu jeho historického vývoje. Cílem bakalářské práce je zjistit co se zobrazovalo na historických víceokénkových pohlednicích z 19. a 20. století zobrazovalo a zda jejich obsah byl nějak ovlivněn dobou, kdy byly vydány a zjistit na příkladu pohlednic vybraných míst v Uherském Hradišti, zda se jejich stavební vývoj na těchto pohlednicích zobrazil

Klíčová slova: Historické pohlednice, stavební vývoj, Uherské Hradiště

Abstract: This is a thesis from the field of historical geography which aims to examine changes in urban development of Uherské Hradiště using postcards in the context of its historical development. The objective of this thesis is to find out what was depicted on historical postcards from the 19th and 20th century and whether the content was influenced by the era, when they were printed and to find out if the urban development of selected areas in Uherské Hradiště is depicted in these postcards.

Keywords: historical postcards, urban development, Uherské Hradiště

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Jan ŘEHOŘEK
Osobní číslo: R16596
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Geografie
Historie
Téma práce: Pohlednice jako zdroj geografických informací o historickém vývoji obcí
Zadávací katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Pohlednice jsou zajímavým a často opomíjeným zdrojem informací o konkrétním prostoru. Jejich prostřednictvím lze nejen zpětně nahlížet do historické podoby krajiny měst či venkova, ale rovněž slouží jako určitý otisk doby, ve které vznikaly. Práce z oblasti historické geografie bude na příkladu města Uherské Hradiště sledovat jeho vizuální proměny na pohlednicích v kontextu jeho historického vývoje. Součástí práce bude badatelská činnost v regionálních archívech a muzeích.

Rozsah pracovní zprávy: 5 000 – 8 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

BAKER, A. R. H., BIGER, G. eds. (1992): Ideology and landscape in historical perspective. Cambridge: Cambridge University Press
COSGROVE, D. 2008. Introduction to Social Formation and Symbolic Landscape. In DeLue RZ, Elkins J (eds): Landscape Theory, Routledge: New York: s. 1742.
CRANG, M. (1996): Envisioning Urba Histories: Bristol as Palimpsest, Postcards, and Snapshots. Environment and planning A: Economy and Space, 28, 3.
KARPAŠ, R. (2005): Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec. RK.
EISNER, D., HERGESELL, J. eds. (2017): Čelákovice na pohlednicích 19. a 20. století: výběr ze sbírek Městského muzea v Čelákovících a soukromých sběratelů. Čelákovice: Městské muzeum Čelákovice.
CHODĚJOVSKÁ, E., SEMOTANOVÁ, E., ŠÍMŮNEK, R. (2015): Historické krajiny Čech. Třeboňsko Broumovsko Praha. Praha: Historický ústav.
POLÁK, J. (2000): Města budoucnosti. Futurologické vize předků na pohlednicích z počátku 20. století. Ústí nad Orlicí: OFTIS.

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jindřich Frajer, Ph.D.
Katedra geografie

Prohlašuji, že

- bakalářskou/diplomovou práci včetně příloh, jsem vypracoval(a) samostatně a uvedl(a) jsem všechny použité podklady a literaturu. *(Např. Ve své programové aplikaci jsem použil modul pro transformaci vektorových dat mezi prostorovými referenčními systémy, vytvořený .....)*

- jsem si vědom(a), že na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č.121/2000 Sb. - autorský zákon, zejména § 35 – využití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a využití díla školního a § 60 – školní dílo,

- beru na vědomí, že Univerzita Palackého v Olomouci (dále UP Olomouc) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou/diplomovou práci užívat (§ 35 odst. 3),

- souhlasím, aby jeden výtisk bakalářské/diplomové práce byl uložen v Knihovně UP k prezenčnímu nahlédnutí,

- souhlasím, že údaje o mé bakalářské/diplomové práci budou zveřejněny ve Studijním informačním systému UP,

- v případě zájmu UP Olomouc uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít výsledky a výstupy mé bakalářské/diplomové práce v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona,

- použít výsledky a výstupy mé bakalářské/diplomové práce nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem UP Olomouc, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly UP Olomouc na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Olomouci dne (ručně vepsané datum)

.....

podpis autora

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Jindřichu Frajerovi za podněty a připomínky při vypracování práce.

Obsah

1	METODY A POSTUPY ZPRACOVÁNÍ	8
1.1	Metodický postup	8
2	SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	10
3	TEORETICKÁ ČÁST	13
3.1	Pohlednice	13
3.1.1	Město a procesy, které jej ovlivňovaly	16
3.2	Historie a stavební vývoj města	18
3.2.1	Krátká historie města před začátkem sledovaného období.....	18
3.2.2	Zrušení Pevnosti	20
3.2.3	Období první republiky.....	23
3.2.4	Poválečný stavební vývoj	25
3.2.5	Doba po Sametové revoluci.....	28
4	PRAKTICKÁ ČÁST	29
4.1	Analýza víceokénkových pohlednic	29
4.2	Masarykovo náměstí	30
4.3	Mariánské náměstí	39
4.3.1	19. století.....	39
4.3.2	1900–1918	42
4.3.3	1919-1939	43
4.3.4	1940-1989	45
4.3.5	1990 – současnost	49
4.4	Palackého náměstí	50
4.4.1	1900-1918	50
4.4.2	1919-1939	52
4.4.3	1940-1989	55
4.4.4	1990-současnost.....	57
5	DISKUZE	57
6	ZÁVĚR	58

ÚVOD

Pohlednice odedávna sloužily lidem jako prostředek pro poznávání okolního světa. Ačkoli jejich význam s postupným rozšiřováním dostupnosti fotografií, videí aj. postupně upadá, stále mají své opodstatnění a význam. Dodnes posíláme svým známým, kamarádům či blízkým pozdravy z cest, abychom jim dali vědět, jak se máme, kde jsme a jak to tam vypadá. Obrázky míst zobrazovaných na pohlednicích nám ale zároveň umožňují zahlédnout obraz místa v minulosti a je-li jich dostatek, pak z něj můžeme určit i to, jak se dané místo vyvíjelo.

V této práci budeme analyzovat obsah víceokénkových pohlednic, zobrazujících Uherské Hradiště na přelomu 19. a 20. století, v období první republiky, v době komunismu a koncem 20. století a budeme zjišťovat, co se v jednotlivých etapách sledovaného období na pohlednicích zobrazovalo a zda jejich obsah nějak ovlivnily změny, kterými město procházelo (kupříkladu pád Rakouska-Uherska a vznik první republiky, první a druhá světová válka, nástup komunismu atd.). Budeme také analyzovat samotných pohlednic a na příkladu vybraných míst posuzovat, do jaké míry se na nich odrazil stavební vývoj, kterým tato místa procházela. Posoudíme, do jaké míry je možné pracovat s těmito pohlednicemi jako s pramenem poznání vývoje města a pokusíme se vysvětlit některá specifika, která práce s nimi obnáší.

Pohlednice budeme čerpat z fondu historických pohlednic Slováckého muzea v Uherském Hradišti a z Městského informačního centra.

Město Uherské Hradiště bylo vybráno z několika důvodů. Jednak je to místo, kde žiji, a tak mě přirozeně zajímá jeho historie a změny, kterými prošlo. Ačkoli je Uherské Hradiště bezpochyby právem označováno za historické město, souhrou mnoha okolností lze právě počátek sledovaného období, tj. 19. století, označit za počátek převratného stavebního vývoje, kterým město začalo procházet.

1 METODY A POSTUPY ZPRACOVÁNÍ

V bakalářské práci bylo stanoveno několik cílů:

První cíl: Analýza víceokénkových pohlednic a vyhodnocení, jaká místa se na pohlednicích zobrazovala.

Druhý cíl: Zjištění, zda se změna politických poměrů ve městě projevila i na výběru toho, co se na víceokénkových pohlednicích zobrazovalo. K tomuto cíli byla stanovena Hypotéza č. 1: Výběr prvků na víceokénkových pohlednicích po roce 1948 byl ovlivněn politickým režimem.

Třetí cíl: Zjistit, zda se vizuální změny a historický vývoj projevili na dobových pohlednicích vybraných míst v městě Uherském Hradišti

1.1 Metodický postup

Při práci jsme postupovali ve třech krocích. Prvním krokem byl terénní výzkum, při kterém bylo potřeba zajistit dostatečné množství pohlednic města Uherské Hradiště. Toho bylo dosaženo návštěvou místního informačního centra a poté muzea, kde jsem si nafotil fond historických pohlednic, který se města týkal. Poté následovalo sehnání materiálů o historickém vývoji. Po schůzce s městskou historičkou paní Blankou Rašticovou jsem si v místní knihovně opatřil publikace a články týkající se historických proměn města.

V druhém kroku jsem zanalyzoval dostupný soubor víceokénkových pohlednic a vybral vhodné z nich. Pokud byly některé pohlednice reprodukce jiných a lišily se pouze zbarvením nebo textem, tak byla reprodukce vyřazena. Následovalo rozdělení polí podle jednotlivých kategorií (viz. klíč v tabulce číslo 1).

Ve třetím kroku jsem podle dostupné literatury o stavebním vývoji města porovnal historické pohlednice a analyzoval, jestli se na nich odrazily stavební změny.

Tabulka 1 Tabulka klasifikace prvků:

označení kategorie	kategorie
ID_poh	ID pohlednice
shoda	0 = jedinečná pohlednice
	1 = shoda s jinou pohlednicí
Pole	počet polí
A	počet polí s kulturním prvkem
A1	kostel/klášter/synagoga
A2	dům (obytný, hotel, muzeum, radnice atp.)
A5	drobná architektura (kašna, socha, fontána)
A6	jiný kulturní prvek (most, rotunda, pomník)
B	počet polí s přírodním prvkem
B1	fauna
B2	flóra
B3	řeka/potok
C	prostor
C1	intravilán
C2	krajina
C3	náměstí/park/hřbitov/koupaliště atd.)
D	Lidový folklor
AP	převaha polí typu A
AV	všechna pole typu A
BP	převaha polí typu B
BV	všechna pole typu B
CP	převaha polí typu C
CV	všechna pole typu C
DP	převaha polí typu D
DV	všechna pole typu D

Zdroj: Zpracování vlastní

2 SOUČASNÝ STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Literatura, vztahující se k našemu tématu, by se dala rozdělit na tři skupiny podle jejich objektu zájmu. První skupinou je literatura, která se zaměřuje na geografické procesy (tj. urbanizace, industrializace atd.) a jak tyto procesy ovlivňují vývoj měst. Popřípadě zde ještě může být zařazena literatura týkající se vývoje měst obecně. Tato literatura slouží k hlubšímu poznání problematiky spojené s těmito otázkami (jejich definice, vývoj, vymezení oblasti jejich zájmu atd.). Druhá část se orientuje na historické pohlednice. Sleduje jejich vývoj, rozšíření a způsoby práce s nimi. Třetí částí je literatura zabývající se regionálními dějinami měst. Poznání historie vybraného města je důležité jednak pro posouzení, zda je vybraný prvek vhodný (města s ukončeným vývojem před devatenáctým stoletím například moc vhodná nejsou) a jednak také pro užší určení oblasti (mohla se vyvíjet jen určitá část města atp.)

Do první skupiny se zařazují publikace, které se zabývají geografickými procesy a obecným vývojem měst. Jako příklad takové publikace, z které se dá čerpat je Zrod velkoměsta¹ od autorského kolektivu ve složení Pavla Horská, Eduard Mauer a Jiří Musil. Publikace je členěna na části, ve kterých se postupně zabývá vymezením pojmu urbanizace a příbuzných pojmů, vývojem měst ve středověku až do 19. století, dopady, které urbanizace a industrializace měla na městský život, a v neposlední řadě také urbanizací v socialistických státech s přihlédnutím na Českou republiku. Další prací, která se věnuje urbanizaci, je Urbanizace v socialistických zemích² od Jiřího Musila, která je v podstatě rozšířením kapitoly o urbanizaci v socialistických zemích ze Zrodu Velkoměsta a vzhledem k době svého napsání popisuje urbanizaci z této doby tzv. z první ruky. Pokud se jedná o práce věnující se urbanizaci a industrializaci nemělo by se opomenout ani dílo Otázky urbanizace³ od Lubomíra Kotačky, kam rovněž Jiří Musil ale i další přispívali.

Druhou skupinu, zabývající se pohlednicemi a prací s nimi, reprezentuje kniha od Roberta Karpase Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět.⁴ Tato kniha, která popisuje historii pohlednic, by se dala označit za základní literaturu pro porozumění

---

¹ HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.

² MUSIL, Jiří. Urbanizace v socialistických zemích. Praha: Svoboda, 1977. Sociologická knihovna (Svoboda).

³ KOTAČKA, Lubomír. Otázky urbanizace. Praha, 1976.

⁴ KARPAŠ, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005. ISBN 80-903033-5-8.

historickým pohlednicím. Věnuje se definici pojmu pohlednice, úskalím spojených s vymezením tohoto pojmu, jejím předchůdcům, výrobě a reprodukční technice pohlednic. Historii pohlednic se věnuje také článek *Postcards of the Past: A Window Into the History of Communication* od J. Brickmana.⁵ Ten si v něm klade otázku nad účelem pohlednic, důvodem a příčinou jejich vzniku a jejich obsahem. Ačkoli je tento článek napasován na prostředí USA, základní otázky jistě zůstávají stejné. Příkladem bakalářských prací, které se zabývají možnostmi využití historických pohlednic jako zdroj informací, mohou být bakalářské práce Markéty Langerové a Veroniky Melíškové⁶. Práce Langerové na téma: *Výzkum vývoje vybraných částí města Plzně s využitím historických pohlednic a fotografií*⁷ z oblasti historické geografie mapuje na příkladu vybraných pohlednic a fotografií jednak jak se místo měnilo v čase (tj. zástavba, mobiliář na těchto místech atp.) a zároveň sleduje vizuální znečištění na těchto místech. Práce Veroniky Melíškové *„Obraz“ Plzeňského kraje na základě analýz pohlednic (2015)* na základě víceokénkových pohlednic analyzuje „obraz“ Plzeňského kraje. Práce analyzuje, co je na pohlednicích zobrazováno, a následně zkoumá percepci turistických aktivit Plzeňského kraje, které jsou vyobrazovány na pohlednicích, které vydávají jednotlivá infocentra. Kromě příkladu využití historických pohlednic jsou obě bakalářské práce vzhledem k podobnosti tématu inspirací pro další knihy, které se dají v mé bakalářské práci použít jako například článek kolektivu Martina Ouředníčka, Jakuba Nováka, Jany Temelové a Petry Puldové *Metody geografického výzkumu v edici Město: proměnlivá ne/samozřejmost*,⁸ kterou editovala Slavomíra Ferenčuchová.

---

⁵ BRICKMAN, Jacob: *Postcards of the Past: A Window Into the History of Communication*. In: https://www.hofstra.edu/pdf/library/libspc_srp_2016_hist102_jacob-brickman.pdf [cit. 06.01.2022]

⁶ MELÍŠKOVÁ, Veronika. *Obraz Plzeňského kraje na základě analýz pohlednic* [online]. Plzeň, 2015 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/wbexyq/>. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická. Vedoucí práce Mgr. Jindřich Frajer, Ph.D.

⁷ LANGEROVÁ, Markéta. *Výzkum vývoje vybraných částí města Plzně s využitím historických pohlednic a fotografií* [online]. Plzeň, 2017 [cit. 2022-01-06]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jf8xve/>. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická. Vedoucí práce RNDr. Jan Kopp, Ph.D.)

⁸ OUŘEDNÍČEK, Martin & NOVÁK, Jakub & TEMELOVÁ, Jana , Petra. (2009). *Metody geografického výzkumu města*

Třetí skupinou je literatura zabývající se regionálními dějinami měst. Patří zde třeba Uherské Hradiště⁹ Jaromíry Čoupkové a Blanky Rašticové nebo Uherské Hradiště¹⁰ od manželů Jůzových. Poznání historie měst je důležité pro potvrzení či vyvrácení pracovních hypotéz a mimo jiné také k posouzení vhodnosti města pro účely bakalářské práce. Hlavním cílem při práci s touto monografií je poznání, jaké a do jaké míry se jednotlivé geografické procesy (urbanizace, industrializace, ...) ve městě projevovaly a následně jak a do jaké míry jsou tyto procesy reflektovány na historických pohlednicích města.

---

⁹ ČOUPKOVÁ, Jaromíra a Blanka RAŠTICOVÁ. Uherské Hradiště. Praha: Paseka, 2008. Zmizelá Morava. ISBN 978-80-7185-943-7.

¹⁰ JŮZOVÁ, Alena a Vilém JŮZA. Uherské Hradiště: monografie o stavebním a uměleckém vývoji města. 2., rozš. vyd. Velehrad: Ottobře 12, 2003. Malý místopis. ISBN 80-86528-33-2.

3 TEORETICKÁ ČÁST

3.1 Pohlednice

Na začátek by bylo vhodné ujasnit si, co to vlastně pohlednice je, kdy vznikla a z jakého vůbec důvodu. Roman Karpaš ve své publikaci zabývající se pohlednicemi píše, že jednoznačná exaktní definice pohlednice neexistuje. Jednu z možností obecného současného označení pak shrnuje slovy: „*Pohlednice je otevřenou listovní zásilkou, která nese na jedné straně lístku vyobrazení a na druhé má předtisk pro adresu a místo pro krátké písemné sdělení. Poštovné se hradí nalepenou známkou.*“¹¹ Ačkoli z tohoto obecného označení existují výjimky, pro potřeby této práce se s ní můžeme spokojit.

Podobně jako definice, nedá se ani přesně určit doba, kdy pohlednice vznikly. Zde si opět můžeme pomoci publikací Romana Karpaše, který vznik pohlednic datuje oficiálním povolením státu je vydávat.

Tabulka 2: Periodizace vývoje pohlednic

do 1885	předchůdci pohlednic
1885-1895	nejstarší pohlednice
1896-1918	zlatá éra pohlednic
1905	zavedení krátké adresy
1919-1950	období stagnace a fotopohledů
1951-souč.	éra moderních pohlednic
1970	nástup tiskového ofsetu
1995	elektronická pohlednice

Zdroj: Převzato z knihy Pohlednice: Historie lístků, které změnily svět (Roman Karpaš, 2005, str. 7)

Můžeme rozlišit dvě cesty vývoje pohlednic, které rozdělujeme podle toho, na co se zaměřovaly. První kladla důraz na psanou, textovou část a pohlednici zkoumala jako formu otevřené poštovní zásilky. Druhá se více zaměřovala na obrazovou část pohlednice a zájem o sdělení stál v pozadí. Zkoumalo se, jakou formou a z jakého důvodu se obrazy ve sděleních objevovaly.¹²

---

¹¹ KARPAŠ, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005, s.4

¹² KARPAŠ, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005, s.7

Za přímého předchůdce pohlednice je považován tzv. korespondenční lístek. Jednalo se o otevřenou poštovní zásilku, což znamenalo, že na rozdíl od dopisu se korespondenční lístek nekládal do obálky a jeho sdělení tak bylo částečně věcí veřejnou. První korespondenční lístky byly velmi strohé a jednoduché a částečně připomínaly telegramy. S pozdějším vývojem se začala více rozvíjet i grafická stránka vzkazu a na lístcích se začal objevovat přítisk. Mohlo se jednat o formu reklamy nebo nějakého obrázku, takže o těchto lístcích mluvíme jako o přítiskových pohlednicích.¹³

Postupně se také začal zdokonalovat způsob, jakým se pohlednice zhotovovaly. K pohlednicím zhotoveným pomocí knihtisku, tříbarvotisku a čtyřbarvotisku se postupně přidávaly pohlednice zhotovené litografií, světlotiskem, fotopohledy, hlubotiskem, ofset atd. až po zatím ty nejmodernější, elektronické. Oblíbenost jednotlivých druhů pohlednic se přitom v čase měnila. Během zlaté éry pohlednic byly nejpoužívanějšími technikami především tříbarvotisk, čtyřbarvotisk litografie a světlotisk, který se ale naplno rozvinul až počátkem 20. století. Na přelomu století se začaly objevovat i další způsoby jako byly fotopohledy a hlubotisky. Ty však ještě nebyly na takové technické úrovni, aby jim mohly konkurovat.

Situace se změnila po první světové válce, kdy se ke slovu začaly více hlásit fotopohledy (bromografie) a hlubotisky, které později začal nahrazovat ofset. „Nadvláda“ nastávala postupně po druhé světové válce a naplno se projevila v koncem šedesátých a počátkem sedmdesátých let, kdy se jednalo zdaleka o nejrozšířenější způsob, který v podstatě vypudil ostatní techniky tisku.¹⁴

3.1.1 Vydavatelé pohlednic

Když jsem se pokusil vysvětlit, kdy a jak pohlednice vznikla, měl bych se pokusit vysvětlit, kdo ji vydával. Z historie jejich vzniku je jasné, že alespoň z počátku nebyly vydávány jednou institucí či člověkem, ale šlo vlastně o spontánní činnost mnoha lidí. Pohlednici mohl vydat každý, kdo měl chuť, čas a prostředky, dodržel-li pravidla, která stát stanovil. V opačném případě totiž hrozilo, že ji mohl poštovní úřad odmítnout přijmout. Když se však podíváme na některé druhy pohlednic, které vznikaly (viz. třeba

---

¹³ KARPAS, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005, s. 8-11

¹⁴ KARPAS, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005, s. 122

pohlednice z Francie Karpašem označované za *Žhavé polibky* nebo *Francouzské pozoruhodnosti*),¹⁵ je nám jasné, že ani to nebyla nepřekonatelná překážka. Nemá tedy cenu snažit se popsat všechny, kteří pohlednice vydávali. To by byl přinejmenším velmi obtížný a pravděpodobně i nesplnitelný úkol.

Situace je ale o dost jednodušší, vybereme-li si jen okruh pohlednic použitých v bakalářské práci, tj. pohlednice týkající se Uherského Hradiště, a zaměříme-li se na hradištské vydavatele, jimiž se zabývala PhDr. Blanka Rašticová. Vydávání pohlednic v Uherském Hradišti je spojeno s knihkupectvím založeným Leopoldem Kráčelíkem v roce 1868, které od roku 1898 provozoval Josef A. Prokeš. Ten započal tradici pohlednic ukazujících město, když začal vydávat vlastní litografie.¹⁶

S původně Kráčelíkovým knihkupectvím jsou kromě jména Josefa Prokeše spojena ještě jména Adolfa Bayera a možná hlavně Adolfa Kiesswettera, který kromě místopisných pohlednic okolních obcí vydával také umělecké pohlednice umělců ze Slovácka. Dalším člověkem vydávajícím pohlednice, který ale už nebyl spojen s Kráčelíkovým knihkupectvím, byl Jan Novák, který měl obchod v Nádražní ulici. Ve stejné ulici měl podnik také další z hradištských vydavatelů pohlednic, František Sukaný, který vydával pohlednice pod značkou Učitelské knihkupectví. Na Mariánském náměstí sídlili vydavatelé František Peroi a František Bureš, oba vydávající hlavně litografie. O jiných vydavatelích vydávajících do druhé světové války moc zpráv moc není.¹⁷ Po druhé světové válce byly postupně všechna vydavatelství spojena pod podniky Orbis a později Pressfoto.

---

¹⁵ KARPAŠ, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005, s. 45

¹⁶ Rašticová, zvuk str. 58

¹⁷ Rašticová, zvuk str. 60-61

3.2 Město a procesy, které jej ovlivňovaly

3.2.1 Město ve středověku

Město se dá vymezit podle několika pohledů. Z hlediska právního bylo město sídlo se specifickými právy, od kterých pak byla odvozena i práva jeho obyvatel. Statistické vymezení je podle počtu obyvatel, jenž ve městě žijí a konečně podle funkcionality, tj. podle funkcí které město obstarává. Nejdůležitější byla bezpochyby funkce ekonomická. Město fungovalo jako středisko obchodu a soustředily se do něj obchodníci a řemeslníci, kteří se dělili na další profese. Zároveň mělo město funkce další politickou, (prosazovalo a hájilo zájmy své i jeho obyvatel a zároveň jim umožňovalo participovat na politickém dění), správní, vojenskou atd. Tyto pohledy, či chceme-li kritéria, spolu byla do jisté míry provázána, a tak nelze říct, že by jedno bylo důležitější než druhé. Zároveň však do jisté míry stojí v protikladu. Jako příklad lze uvést malá města, která z pohledu právního kritéria města jsou, ale zároveň mají jen pár stovek obyvatel. Na straně druhé byly „vesnice“, které svými funkcemi, rozlohou a počtem obyvatel jako města fungovala ale nebyla jimi, neboť neměly udělena potřebná práva.¹⁸

Města v Českých zemích se začala formovat v především průběhu 13. století ačkoli ojediněle i dříve. Mohlo vzniknout dvěma způsoby. Buď mohla být povýšena již existující ves nebo bylo založeno lokátorem tzv. na zelené louce. V závislosti na lokátorovi, respektive tom, kým byla města založena je možné města rozdělit podle vrchnosti na města královská, věnná a poddanská, která je možno dělit ještě dále na církevní a šlechtická. Původ měst měl pak do jisté míry vliv na jeho funkce. Ve městech, kde byl lokátor král byly tyto funkce většinou přítomné vyšší měrou a bylo na ně dbáno více, než je tomu u měst poddanských.¹⁹

3.2.2 Urbanizace

Procesem, který měl velký vliv na zakládání a vývoj měst byla urbanizace. Často se objevující jednoduché vysvětlení, které se učíme na středních školách v hodinách zeměpisu či dějepisu, že urbanizace je proces stěhování lidí do měst či v lepším případě, že je to proces, v jehož důsledku se zvětšuje počet obyvatel měst není dostačující. Daleko

---

¹⁸ HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002, str. 55-58

¹⁹ HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Vyd. 1., (Celkově 2., rozš. a upr.). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie., str. 19

lepší (a správnější) je vysvětlení, že je „změnou systémovou, změnou prostorové organizace společnosti, nikoli pouze změnou jednotlivých měst.“²⁰

Kritika urbanizace

Obecně panuje přesvědčení, podmětem k urbanizaci byla počínající průmyslová revoluce v 18. století v Anglii a společně s ní se rozšiřovala dále do světa. S tímto názorem by však nemusela souhlasit část historiků, kteří její počátek dávají do souvislosti s počátkem vývoje měst ve středověku či v některých případech dokonce ke vzniku prvních měst do starověku.²¹

Fáze urbanizace

Urbanizaci s přihlédnutím, jak ovlivňovala strukturu měst rozdělujeme do čtyř (pěti) fází

- a) Klasická urbanizace – jedná se o dobu z počátku celého procesu. Se zvyšujícím se množstvím pracovních příležitostí ve městě se zvyšuje i počet lidí, kteří se do měst stěhují
- b) Suburbanizace – časové období mezi lety 1900 až 1960 – lidé se stěhují z městských center na jejich okraje a někdy i za ně. Tuto fázi ovlivnila přechod na elektrickou energii jako hlavní zdroj a rozvoj dopravy, díky níž mohli lidé snadněji cestovat
- c) Desurbanizace – fáze typická pro velká města a regiony, kdy lidé odcházejí z většiny městských částí, dochází k dekoncentraci
- d) Čtvrtá fáze – je vygradováním fáze předchozí – lidé opouštějí města úplně
- e) Reurbanizace – někdy označována jako pátá fáze, kdy se lidé do měst opět vrací

Urbanizace v českých zemích během socialismu

Během socialismu se mění trend, kterým města rostla. V rámci sledování jejich růstu rozdělujeme tři vlny. A) První vlna (1869-1910) růstu měst, kdy rostla hlavně středně velká města s 20 000-50 000 obyvateli; B) Druhá vlna (1910-1950), ve které se naopak vyvíjela města velká s 50-100 tisíci obyvateli; C) Třetí vlna mezi lety 1950-1980, kdy rostla především malá města, a naopak se zbrzdil růst velkoměst. ²²

---

²⁰ HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002., str. 14

²¹ HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002., str. 15

²² HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002., str. 239

Na vývoji měst měl v této době větší či menší měrou komunistický režim, který do něj zasahoval. Vlivem znárodnování byly menší podniky slučovány ve větší, ale nebyl zpravidla nebyl přesouván.

Industrializace a Průmyslová revoluce

Jelikož urbanizace velkou měrou souvisí s industrializací a průmyslovou revolucí, měl by se trochu přiblížit i tyto pojmy.

3.3 Historie a stavební vývoj města

3.3.1 Krátká historie města před začátkem sledovaného období

První zmínky o osídlení oblasti budoucího Uherského Hradiště a jejího okolí pocházejí z 8. století našeho letopočtu²³. Značný vliv na jeho „raný“ vývoj měla Velkomoravská říše, která zde měla jedno ze svých center. Po dobu jejího trvání se osídlení rozrůstalo a analogicky po jejím zániku přišel jeho úpadek. Na významu získala oblast budoucího města opět ve 13. století, kdy Moravu sužovaly kumánské nájezdy přicházející ze sousedních Uher a vyvstala potřeba posílit opevnění hranice mezi Moravou a Uhrami. Proto tehdy vládnoucí král Přemysl Otakar II. rozhodl o postavení nové pevnosti a volba padla právě na toto místo, které bylo v podstatě ostrovem mezi řekami Moravou a Olšavou a stála zde kaple sv. Jiří. Založení samotného města však nebylo vůbec jednoduché a okolnosti jeho vzniku byly poměrně unikátní. Oblast, kterou si král pro vznik nového města vybral, totiž patřila cisterciáckému velehradskému klášteru, a tak tuto oblast nekolonizoval pouze jeden lokátor. Usídlili se zde obyvatelé jak ze sousední královské vsi Kunovice, tak z tržní vsi Veligrad (dnešního Starého Města u Uherského Hradiště), která spadala pod cisterciácký klášter. Vznik města dokládá listina z 15. října roku 1257 vydána v Plascích²⁴, kde král vymezil práva a povinnosti nově vzniklého města. Celý proces byl dovršen o rok později (tj. 23. května 1857)²⁵ vydáním druhé listiny, která dávala nově vzniklé pevnosti atributy královského města, udělovala mu další práva a dále upřesňovala některé věci.

Město samotné bylo rozděleno na dvě části, jejichž centrum bylo okolo dvou náměstí. Jižní náměstí (dnešní Masarykovo) vytvořili obyvatelé z královské vsi Kunovic,

---

²³ ČOUPKOVÁ, Jaromíra a Blanka RAŠTICOVÁ. Uherské Hradiště. Praha: Paseka, 2008. Zmizelá Morava., str. 5

²⁴ ČOUPKOVÁ, Jaromíra a Blanka RAŠTICOVÁ. Uherské Hradiště. Praha: Paseka, 2008. Zmizelá Morava., str. 5

²⁵ ČOUPKOVÁ, Jaromíra a Blanka RAŠTICOVÁ. Uherské Hradiště. Praha: Paseka, 2008. Zmizelá Morava., str. 8

a proto bylo označováno jako Kunovské. Naproti tomu severní náměstí postavili obyvatelé z klášterní vsi Staré Město, a proto bývalo označováno jako Staroměstské. Říká se, že aby se obě skupiny obyvatel nehádaly, městská radnice (dnes Stará radnice) byla postavena uprostřed ulice, která obě náměstí spojovala, tj. Prostřední ulice. Říčka Rechla, která byla ramenem řeky Moravy, tekoucí v ose ulic Na Splávku, Zelný trh, Prostřední a Mlýnská od sebe oddělovala obě poloviny a tvořila jakousi dělící čáru mezi nimi.

Jedním z privilegií udělených králem Přemyslem Otakarem II., které souviselo s funkcí města, bylo právo na opevnění. Nejprve bylo město obeháno dřevěnou palisádou, která ale byla později ve 14. století nahrazena hradbou kamennou.²⁶ Z města vedly tři brány. Při cestě do Kunovic a Starého města stály brány Kunovská a Staroměstská (Kunovská stála na okraji Palackého náměstí v dnešní ulici Všeherdova a Staroměstská na okraji ulice Vodní). Třetí brána byla brána Královská či Matyášova a je jedinou, která se dodnes zachovala. Název Matyášova je odvozen od uherského krále Matyáše Korvína, který podle lidové legendy prchl skrze Uherské Hradiště svým pronásledovatelům převlečen za dívku. Odtud také pochází lidový zvyk Jízdy králů. Osoba krále je však s městem provázána i jinak. Během husitských válek se obyvatelé postavili na stranu Matyášova soka a odolávali jeho vojskům. Po skončení konfliktu odměnil král statečnost městských obyvatel povýšením erbu a přidělením dalších privilegií. Navíc za přičinění jeho blízkého rádce, Jakuba Filipce, byl založen místní františkánský klášter.²⁷

Svou funkci jako pevnosti plnilo město svědomitě a obsazeno bylo jen jednou ke konci své služby, ačkoli pokusů bylo hned několik. Hradby byly modernizovány v 17. století po třicetileté válce, kdy se ukázalo, že již nadále nedokážou vzdorovat novým dobývacím technologiím, a proto bylo po prohlášení města zemskou pevností přikročeno k modernizaci opevnění. Kolem vnitřních hradeb svírající historické centrum města přibyl další vnější okruh s 11 bastiony.²⁸ V roce 1782 pak byla z nařízení Josefa II. jeho pevnostní funkce zrušena zcela.

---

²⁶ Městské hradby In: <http://www.slovackemuzeum.cz/doc/204/> [06.01.2022]

²⁷ ČOUPKOVÁ, Jaromíra a Blanka RAŠTICOVÁ. Uherské Hradiště. Praha: Paseka, 2008. Zmizelá Morava., str. 8

²⁸ Městské hradby In: <http://www.slovackemuzeum.cz/doc/204/> [06.01.2022]

3.3.2 Zrušení Pevnosti

Význam Uherského Hradiště jako vojenské pevnosti klesal nepřímou úměrou s mírou rozvoje techniky v oblasti válečnictví. Opevnění, přebudované v 17. století tak, aby odolalo nejnovější hrozbě – dělostřelectvu, však o století později již nadále nedokázalo držet s technikou krok a navíc hrozba, kvůli které byla pevnost vybudována, tj. ta z východní hranice s Uhrami, byla stále menší. Proto bylo v roce 1784 nařízením císaře Josefa II. rozhodnuto o zrušení funkce města jako pevnosti. U většiny měst status zrušení pevnosti znamenal, že se město začalo rozvíjet i za perimetr opevnění, které bylo v mnoha případech ještě strženo. U Uherského Hradiště to neplatilo. Jeho dříve tak výhodná poloha v údolní nivě mezi řekami Moravou a Olšavou totiž znamenala, že městu neustále hrozilo nebezpečí záplav, během nichž se z něj stával v podstatě ostrov. Z tohoto důvodu nemohly být po zrušení statutu pevnosti strženy městské hradby částečně sloužící jako protipovodňové opatření a zároveň si město nemohlo vytvořit předměstí za jejich obvodem. Tuto funkci tak částečně suplovaly okolní obce.

Prvotním předpokladem pro další rozvoj města tak bylo vyřešení problému záplav. Ještě během doby fungování pevnosti bylo vydáno rozhodnutí zvýšit úroveň pozemních komunikací vedoucích do města, které byly při povodních zaplavovány a město tak zůstávalo odříznuto od okolí. V roce 1817²⁹ pak bylo rozhodnuto cestu z Kunovic do Starého Města předělat úplně. Úsek z Uherského Hradiště do Starého Města vedoucí od ústí Vodní ulice dále pokračující přes most za dnešním Slováckým divadlem a skrze Rybárny do Starého Města byl narovnan zhruba do dnešní podoby. Dřevo na nový most poskytl dobrovolně buchlovský hrabě Berchtold ze svých lesů.

Silnice do Kunovic si na svou přestavbou musela počkat až do roku 1826 a její úpravy trvaly až do roku 1830.³⁰ Podobně jako u cesty do Starého Města i zde došlo k výraznému narovnání trasy, která nadále nevedla přes sousední obce Mařatice a Sady (proto, aby se co nejvíce vyhnula záplavovému území), ale rovnou do Kunovic, takže vznikla dnešní Tř. Maršála Malinovského. U obou cest došlo také k zvýšení jejich úrovně a byly osazeny topolovými alejemi.

---

²⁹ JŮZOVÁ, Alena a Vilém JŮZA. Uherské Hradiště: monografie o stavebním a uměleckém vývoji města. 2., rozš. vyd. Velehrad: Ottobre 12, 2003. Malý místopis., str. 51

³⁰ JŮZOVÁ, Alena a Vilém JŮZA. Uherské Hradiště: monografie o stavebním a uměleckém vývoji města. 2., rozš. vyd. Velehrad: Ottobre 12, 2003. Malý místopis., str. 51

Je-li řeč o cestách, stojí za zmínku také železnice. Příležitost mít vlastní železniční zastávku se městu naskytlá při výstavbě Severní dráhy císaře Ferdinanda, kdy ale město tuto možnost odmítlo, takže byla postavena na protějším břehu Moravy ve Starém Městě. Byla tak postavena až téměř o 40 let později v roce 1883³¹ při vybudování lokální dráhy mezi Kunovicemi a Starým Městem.

Přestože se město nemohlo rozvíjet za perimetr hradeb, proměňovalo se jeho centrum. V historickém jádru měst dochází v poslední čtvrtině 18. století k výrazným změnám. Na dnešním Masarykově náměstí, které mělo dříve jméno Dolní byl zbořen chátrající kostel sv. Jiří, který stál uprostřed náměstí. Suť z něj byla použita na zvýšení úrovně náměstí, které bylo při deštích zaplavováno. Suť byla rovněž použita i na zasypaní Rechly, ramene řeky Moravy protékající městem. Rechla, protékající středem města jej rozdělovala na dvě poloviny. Řeka, která dříve poháněla i městský mlýn však byla v poslední čtvrtině 18. století spíše na obtíž, neboť se z ní stala zapáchající stoka. Při prudkých deštích se vylévala ze svého koryta a roznášela svůj obsah po městě. Proměnou prošla i zástavba na obou náměstích. Původně přízemní často ještě dřevěné domy byly přestavovány a spojovány do větších, které byly už většinou cihlové či kamenné a nezřídka i jednopatrové.³² Přestavby byly často urychlovány požáry, které město postihovaly.

Sedmdesátá léta 19. století jsou přelomová, neboť dochází k rozšíření města do prostoru dřívějších hradeb. Ze staršího vnitřního okruhu se tak zachovaly pouze části Dlouhé (dříve Bossiho)³³ a Sloupského ulice a zahrada za jezuitskou kolejí v podobě Matyášovy brány. Z vnějšího barokního okruhu zbyly po zboření v polovině 19. století části v prostoru parku Bastion a v ulici Na Baště. V prostoru mezi hradbami vznikají ulice Hradební a Velehradská, do kterých je situována velká část nově vznikající zástavby. Byla to hlavně budova Měšťanské Besedy dostavěná v roce 1871, budova židovské synagogy (1875), či komplex bývalého pivovaru stojícího na místě dnešního Klubu kultury.³⁴ Neměli

---

³¹ ČOUPEK, Lukáš: 120 LET "MĚSTSKÉ" TRATĚ NA SLOVÁCKU. In: https://encyklopedie.mesto-uh.cz/home-muh/?acc=profil_literatury&load=367 [06.01.2022]

³² ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 207

³³ ČOUPEK, Jiří. Uherskohradištské ulice: přehled názvů s jejich historickým vývojem. Uherské Hradiště: Muzejní spolek v Uherském Hradišti, 2015., str. 13

³⁴ JŮZOVÁ, Alena a Vilém JŮZA. Uherské Hradiště: monografie o stavebním a uměleckém vývoji města. 2., rozš. vyd. Velehrad: Ottobre 12, 2003. Malý místopis., str. 53

bychom zapomenout ani na budovy gymnázií. To první, německé vyšší gymnázium, bylo postaveno v roce 1869³⁵ v prostoru jezuitské zahrady. Druhé, jehož výstavba byla dokončena počátkem osmdesátých let, postavil stavitel Josef Schaniak (či lidově Šaňák) v prostoru bývalé Karlovy bašty a stalo se tak prvním českým gymnáziem na Slovácku.

Stavební činnost se však začíná více rozvíjet až počátkem devadesátých let. Pokračovalo se v zastavování prostoru bývalých hradeb v západní části města v dnešních ulicích Dlouhé, Jana Lucemburského a Žerotínově. Ulice Velehradská byla protažena až k Tyršovu náměstí (které v té době ještě náměstím bylo). Velkým projektem devadesátých let byla výstavba justičního paláce (1891-1897) v místě dřívějších polí, budoucího Palackého náměstí. Podobně jako už zde stojící budovy v severní části i on musel být postaven na dřevěných pilotech. Úroveň náměstí byla nakonec navýšena a srovnána. Druhým významným projektem bylo postavení budovy spořitelny a nové radnice na rohu Masarykova náměstí a ulice U Reduty. Počátkem nového století se začalo pracovat na regulaci Moravy, při níž byl vyměněn starý dřevěný most přes řeku Moravu a byl stržen kamenný oblouk v místě staré cesty do Starého Města.

Pozdější regulační práce po povodních v letech 1910 a 1919³⁶ se soustředily hlavně na přítoky Moravy, tj. říčku Morávku a Olšavu. U obou řek došlo k odklonění původního řečiště jinam a část protékající městem byla zasypana. Tím se zároveň získal prostor pro novou výstavbu. Vznikly tak ulice Jiřího z Poděbrad a Na Morávce v případě Morávky a v případě Olšavy se jednalo o ulici Lechovu v oblasti Stonky.

Stavební práce v novém století probíhají na západním okraji města v ulici Žerotínově a na východním okraji kolem budoucí Kollárovy třídy, dnešní třídy Maršála Malinovského. Z významnějších staveb této doby lze připomenout například dnes již neexistující vlastní dům architekta Dominika Feye, který stával na rohu dnešní hlavní křižovatky a Sokolovské ulice.

---

³⁵ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 209

³⁶ ČOUPKOVÁ, Jaromíra a Blanka RAŠTICOVÁ. Uherské Hradiště. Praha: Paseka, 2008. Zmizelá Morava., str. 38

3.3.3 Období první republiky

Po konci první světové války se opět mohl rozeběhnout stavební ruch, který jí byl přerušen. Překážkou v jeho dalším rozvoji byla jednak ekonomická situace, ve které se město po první světové válce ocitlo, a mimo jiné i zastaralý zastavovací plán, podle něž se ve městě stavělo. Vytvořil jej František Beneš na přelomu 19. a 20. století, ale naplněn byl již v prvním desetiletí nového století. Další výstavba tak vznikala bez většího rozmyslu a ohledu na okolí. Proto se městská rada obrátila ve dvacátých letech na Masarykovu akademii v Praze s žádostí o vypracování nového zastavovacího plánu. Realizace se ujal inženýr Vladimír Zákrejs, který představil první koncept již v roce 1925 a konečná verze byla dokončena o 10 let později. V jeho zastavovacím plánu se počítalo se stavbou domů převážně vilového charakteru západní části města v okolí silnice do Kunovic (ulice Boženy Němcové, Svatováclavská, Šafaříkova, ...) a výstavbou sídliště i východně od ní v oblasti Staré Tenice, respektive Mojmíru. Zvláště poslední jmenované stojí za zmínku, neboť zde budoucí ulice projektoval podél zde již stojících stromových alejí, čímž získaly svůj charakteristický půlkruhový tvar.³⁷ S prostorem pro budoucí průmysl bylo počítáno nalevo od Kunovské třídy ve Stoncích. Vladimír Zákrejs se v zastavovacím plánu snažil vyřešit také problém dopravy. Její objem totiž neustále narůstal a úzké silnice historického města na něj nebyly dimenzovány. Proto byla doprava svedena z centra nejprve do Františkánské ulice, později do nově vzniklé ulice Hradební a když se ukázalo, že ani toto není dostačující řešení byla odkloněna v roce 1936 zcela mimo centrum do ulice Velehradské kolem nově vzniklého gymnázia.³⁸

Jak veřejná, tak soukromá výstavba sestávala převážně z domů vilového charakteru mimo historické jádro města. Jedním z největších stavebních projektů dvacátých let byla snaha řešit nedostatek bytů či domů pro stále se zvětšující počet obyvatelstva. Proto městská rada rozhodla o výstavbě tzv. nouzového bydlení. Jednalo se třeba o domy v ulici Svatováclavské a přilehlých ulic. Z významných veřejných budov lze jmenovat například budovu Národní banky z roku 1926³⁹ v již zmíněné Svatováclavské ulici, naproti které vyrostla téměř o deset let později budova pro finanční úřady. Pamětihodnou událostí bylo

---

³⁷ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 217

³⁸ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 216-217

³⁹ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 217

otevření Zemské nemocnice, která vyrostla za železniční tratí v areálu polní nemocnice, zřízené zde během Velké války. Jako první byl zřízen pavilon infekčního oddělení, ke kterému se později přidávaly další.

Třicátá léta na stavební ruch z minulého desetiletí úspěšně navázala. Ačkoli byla přerušena druhou světovou válkou, během které byla výstavba nových budov z rozkazu zakázána, stačila do této doby vzniknout řada budov či projektů, které se podepsaly na podobě tehdejší a dnešní tváře města. Na počátku čtvrtého desetiletí bylo rozhodnuto o stavbě kasáren Přemysla Otakara II. probíhající ve dvou fázích mezi lety 1930-1937⁴⁰, která v podstatě spojila Uherské Hradiště s nedalekými Mařaticemi.

Na místě Jarošova stavebního podniku a Fürstovy sladovny (vyhořelé v roce 1928), stávající na nároží Palackého náměstí a dnešní Všehrdovy ulice vznikla nová ulice Dvořákova, ve které byly v roce 1936⁴¹ postaveny městské lázně nesoucí jméno městského stavitele Bohuslava Fuchse, jenž převzal tvorbu městských plánů po Vladimíru Zákřejsy. Soukromá výstavba se oproti minulému desetiletí charakterem nezměnila, stále byly stavěny domy převážně vilkového charakteru umístované východně od Kunovské silnice do nově vzniklých ulic Lechova, Rastislavova a Stonky.

Akcí, která dala popud k rozvoji okolí Smetanových sadů, byla Výstava Slovácka konaná v roce 1937, které se účastnily regionální firmy, pro jejichž potřebu bylo postaveno na 33 pavilonů. Ačkoli ty byly po jejím skončení rozebrány, takže se místo navrátilo do původního stavu, změny provedené v rámci její přípravy zůstaly a navíc byl výsledek akce použit k dostavbě Slováckého muzea (1941)⁴² stojícího na místě bývalého hostince Na Střelnici.

Jak již bylo zmíněno, stavitel Bohuslav Fuchs převzal po Vladimíru Zákřejsy tvorbu zastavovacích plánů. Na rozdíl od Zákřejsy, poučen minulostí, nesituoval novou zástavbu do záplavové oblasti údolní nivy ale spíše do vyšší úrovně. Počítal již rovněž s myšlenkou tzv. Velkého Hradiště (tj. spojení města se sousedními obcemi). Proto plánoval výstavbu na okraji města, čímž by spojil Hradiště s Kunovice a Starým Městem.

---

⁴⁰ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 218

⁴¹ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 218

⁴² ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 218

Fuchs jako Zákrejs se snažil o vyřešení dopravní situace ve městě, důsledkem čehož byla stavba silnice v roce 1936 ve Velehradské ulici. Pokusem o rozvoj vodní cesty byla koncepce kanálu Dunaj-Odra-Labe, jehož myšlenka se nedávno znovu vynořila. Ačkoli z ní tehdy sešlo, byl vybudován továrníkem Baťou v letech 1935-1938⁴³ stejnojmenný kanál, který se stal částečnou náhradou.

3.3.4 Poválečný stavební vývoj

Po druhé světové válce byla stavební činnost opět obnovena. Prvořadým úkolem bylo napravit škody napáchané nacisty a válkou. Prioritou se stalo obnovení dopravního spojení se sousedním Starým Městem, které bylo nacisty přerušeno, když při odchodu vyhodily do vzduchu most přes Moravu. Nejprve byl v roce 1947 vystavěn provizorní pilotový most, který byl nahrazen tím současným, železobetonovým dostavěným v roce 1952.⁴⁴ Železný most, který Němci poškodili též, byl postaven znovu s železnou nýtovanou konstrukcí.

Již během druhé světové války a s nástupem komunismu se změnil charakter, jakým doposud město přistupovalo k otázce bydlení. Začaly se víc stavět sídliště a rovněž se daleko více stavěly bytové domy, které byly později doplněny panelovými. Prvním sídlištěm postaveným za nového režimu bylo na počátku padesátých let sídliště Mojmír. Zde se navázalo na Zákrejsovu koncepci, která byla, na poměry socialismu, ohleduplně doplněna bytovými domy, takže nebyl více narušen původní záměr. Výstavba sídlišť pokračuje vybudováním sídliště V Tůních (1958-1962)⁴⁵

Po válce byl rozšířen areál nemocnice, který se rozrostl o pavilon ortopedie, jenž byl doplněn v šedesátých letech rentgenologickým oddělením, plicním a novou budovou interního oddělení. Kromě výstaveb nových došlo i na rekonstrukci stávajících

---

⁴³ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 218

⁴⁴ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 219

⁴⁵ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 222

budov často souvisejících s přeměnou současných oddělení na jiné. Oddělení interny se svou ikonickou budovou se tak stalo oddělením porodnicko-gynekologickým.⁴⁶

S nadcházejícím výročím založení města započaly přípravy na jeho oslavu. V jejich rámci příprav došlo k úpravám veřejných komunikací a prostoru městských náměstí. V těsné blízkosti Smetanových sadů bylo vytvořeno nové náměstí Míru, jehož terén byl srovnán a byl zde vybudován památník obětem druhé světové války. Upraveno bylo i Palackého náměstí, především jeho jižní část, ze které se mělo od šedesátých let přesunout autobusové nádraží do prostoru za věznicí. Největší proměnou ale prošla obě náměstí hlavní. Na Gottwaldově (Masarykově) náměstí vzniklo prostranství pro shromažďování s kamenným vyvýšeným stupínkem, na němž byly napsány roky založení a výročí. V šedesátých letech se z tohoto prostoru stalo veřejné parkoviště. Náměstí Rudé armády (Mariánské) bylo změněno ještě více. Vprostřed náměstí byl vybudován park s březovým hájem, kolem kterého vznikl kruhový (či spíše obdélníkový) objezd. Ten se postupně stával čím dál více zanedbaným, až byl v devadesátých letech zrušen.

I v šedesátých letech pokračovala výstavba sídlišť započatá v minulém desetiletí. Kromě dokončení toho v Tůních z roku 58 to byla sídliště západně od Třídy Maršála Malinovského v okolí dnešního Náměstí Republiky dokončené 1968, kde se poprvé uplatnila i panelová výstavba domů, sídliště Pod Svahy (1968-1971)⁴⁷ a sídliště ve Staré Tenici (1969-1971), kde vznikl soubor 4 podlažních bytových domů. Koncept sídliště byl však narušen v 80. letech, kdy se sídliště rozšířilo i přes cestu na nábřeží Moravy, kde byly postaveny 3 nevzhledné výškové domy.⁴⁸

Kromě bytové výstavby se začalo myslet i na kulturní a sportovní život občanů, tj. oblast, která do té doby byla také více méně opomínána, alespoň co se města jako zřizovatele týče. Na počátku šedesátých let byla postavena sportovní hala, v jejíž blízkosti přibyl v koncem desetiletí i plavecký bazén a na počátku sedmdesátých let i lední plocha.⁴⁹

---

⁴⁶ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 223

⁴⁷ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 222

⁴⁸ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 222

⁴⁹ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 222

V sedmdesátých letech se začíná stavět podle nového zastavovacího plánu, jenž byl zpracován státní firmou Stavoprojekt Gottwaldov, která je dělala až do revoluce.⁵⁰ Výraznou změnou nového plánu je umístění vznikajících nových čtvrtí, bytových a řadových domů. Stará zástavba byla umísťována blízko centra do údolní nivy, ačkoli snahu změnit to měl již Bohuslav Fuchs. Od sedmdesátých let se ale reálně začíná stavět ve vyšší nadmořské výšce hlavně v okolí Mařatic, které leží na kopci. Již podle nového zastavovacího plánu vzniká sídliště Mojmir II na území Štěpnic. Výstavba probíhala v letech 1971-1980.⁵¹ V roce 1972 se začíná stavět v ulici Nad Šibenicí v Mařaticích a současně s touto výstavbou se začíná stavět také v Jarošově v ulici U Bagru.⁵²

Koncem sedmdesátých let byla rozšiřována hlavní silnice. Aby bylo kam silnici rozšířit, musely být zbořeny domy po levé straně Velehradské ulice (dodnes jsou zde patrné stopy po takto vzniklých prolukách) a stejný osud bohužel potkal i vlastní dům stavitele Dominika Feye stojícího na nároží hlavní křižovatky a ulice Sokolovské. Z domu se podařilo zachránit alespoň část ozdobné mozaiky, která byla přenesena na zeď Slováckého muzea.

V osmdesátých letech pomalu končí éra výstavby sídlišť. Velkým projektem byla vybudování sídliště Východ v Mařaticích (dokončeného až po roce 90), kde byl použit návrh pravoúhlé sítě ulic a uzavřených vnitrobloků. Vlivem tehdejších norem a snahy umístit co největší počet obyvatel na plochu ale vzniklo sídliště s úzkými ulicemi a malým počtem parkovacích míst, což zejména v dnešní době zvyšujícího se počtu osobních aut na byt/dům vytváří značný problém. Posledním panelovým sídlištěm v době komunismu byla výstavba Jarošov Louky. Podobně jako u sídliště Východ i zde se promítla snaha o postavení co největšího množství bytů ačkoli na rozdíl od sídliště v Mařaticích bylo zdejší sídliště řešeno podstatně lépe.⁵³

---

⁵⁰ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 222

⁵¹ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 222

⁵² ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 223

⁵³ ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 223

V osmdesátých letech je postavena řada na tu dobu moderních budov občanské vybavenosti. Dnes by se dalo říct, že budí trochu kontroverzi, neboť v duchu komunistického ducha to byly stavy často zasazené do svého místa násilím, bez ohledu na okolní ráz a často za cenu stržení dosavadní zástavby. Jednalo se například o výstavbu obchodního domu Delta, který se stal prvním svého druhu ve městě. Místo na něj bylo získáno zbořením části dosavadní zástavby v severovýchodní části historického centra a rovněž zanikla stanová tržnice stávající zde dříve. Podobným způsobem byl získán prostor pro výstavbu budovu dnešního Kulturního domu (dříve Sdruženého klubu pracujících), který stojí v místě, kde stál fotoateliér a v té době již zchátralý pivovar.

3.3.5 Doba po Sametové revoluci

S převratem dochází k proměnám poměrů ve městě. Jako prvotní cíl si nově zvolené vedení města vytyčilo obnovu chátrajících městských budov a napravení škod způsobených komunismem. Ve špatném stavu byla celá řada historických veřejných a soukromých budov ať už duchovních či světských (jako příklad uveďme v podstatě celý bývalý komplex Jezuitských kolejí či hotel Slunce na Masarykově náměstí). Z hlediska urbanismu byly také problémem nevhodně postavené budovy či četné proluky vzniklé především při asanačních pracích v osmdesátých letech.

Současně se od devadesátých let začíná objevovat pojem Památková zóna, což byla oblast, kde platily podmínky zákona o památkách. V Uherském Hradišti je jí vymezeno historické barokní jádro, v některých případech rozšířeno za jeho hranice. S vytyčením městské památkové zóny souvisí snahy o její obnovení do dřívější podoby a přirozené zakomponování do zbylé části města.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

Hlavní kapitola začíná vždy na nové stránce. Zajistí se vložení konce stránky za poslední větu předchozí kapitoly.

Za nadpisem hlavní kapitoly musí následovat aspoň jeden odstavec. Je nevhodné, aby za hlavním číslem kapitoly následoval ihned název a text podkapitoly 5.1.

4.1 Analýza víceokénkových pohlednic

Po analýze unikátních víceokénkových pohlednic bylo dle modelu Z. Kučery, M. Semiana a P. Rašky upraveného pro vlastní potřebu zjištěno, že nejčastěji zastoupená byla políčka z kategorie C (tj. prostorové prvky) a to konkrétně C1 – intravilán 80krát a C3 – náměstí park, koupaliště atd. 110krát. Druhou nejčastější kategorií byla pole A (s kulturním prvkem) – 162krát, kde jednoznačně dominovala pole A2 – dům (obytný, hotel, muzeum, radnice atp.), která se na pohlednicích vyskytla 132krát. Třetí nejčastější kategorie D označující lidový folklor byla zastoupena na 22 pohlednicích. Kategorie B označující pole s přírodním prvkem se nevyskytla ani jednou.

Dále jsme zkoumali frekvenci výskytů konkrétních námětů z jednotlivých kategorií a podkategorií na pohlednicích. Zjistili jsme, že z náměstí se nejvíce zobrazovalo Masarykovo – 87krát (pozn. jako náměstí bylo započítáno i pokud byly na poli objekty z tohoto náměstí), přičemž strana západní byla zobrazována o něco častěji než strana východní (35 x 28). Podobný rozdíl byl i mezi severní a jižní stranou (7:2). Nejčastěji zobrazovanými budovami na Masarykově náměstí jsou budovy farního kostela sv. Františka Xaverského (37x), Jezuitská kolej (bývalé kasárny (32x) a Radnice (26x) na severní straně a Stanclova lékárna (29x) a hotel Slunce (27x) na straně jižní.

Mariánské náměstí bylo zobrazováno překvapivě podstatně méně (pouze 28x) a dominuje zde jasně východní strana náměstí, která byla zobrazena 20x. Co se týče zobrazovaných budov či architektonických prvků tak zde má prvenství Mariánský morový sloup stojící uprostřed náměstí (27x) s františkánským klášteřem v závěsu (21x). Ostatní významné stavby jako hotel Zelený strom a ZUŠ dopadly, co do počtu zobrazení, v podstatě stejně (10x a 11x). Třetí náměstí Palackého bylo zobrazeno 18x a nejzobrazovanější stavbou byla budova bývalého Justičního paláce (dnes budova UMPRUM)

Socialistická architektura, která se na pohlednicích začala zobrazovat cca od 50. let byla specifická tím, že se na pohlednicích začaly zobrazovat nové typy staveb. Byly to především místa pro volnočasové aktivity (sportovní hala, kino, koupaliště), obchody nebo panelové zástavby či budovy spojené s typickým socialistickým stavebním slohem. Celkem se tato architektura na pohlednicích objevila celkem 38x a nejčastěji zobrazovaná byla sportovní hala za Smetanovými sady.

Ze samostatných budov se nejvíce na pohlednicích objevila budova Slováckého muzea ve Smetanových sadech (14x) nebo budova Gymnázia (10x). Z ulic to překvapivě bylo Tyršovo náměstí následované již podle očekávání Prostřední ulicí.

4.2 Masarykovo náměstí

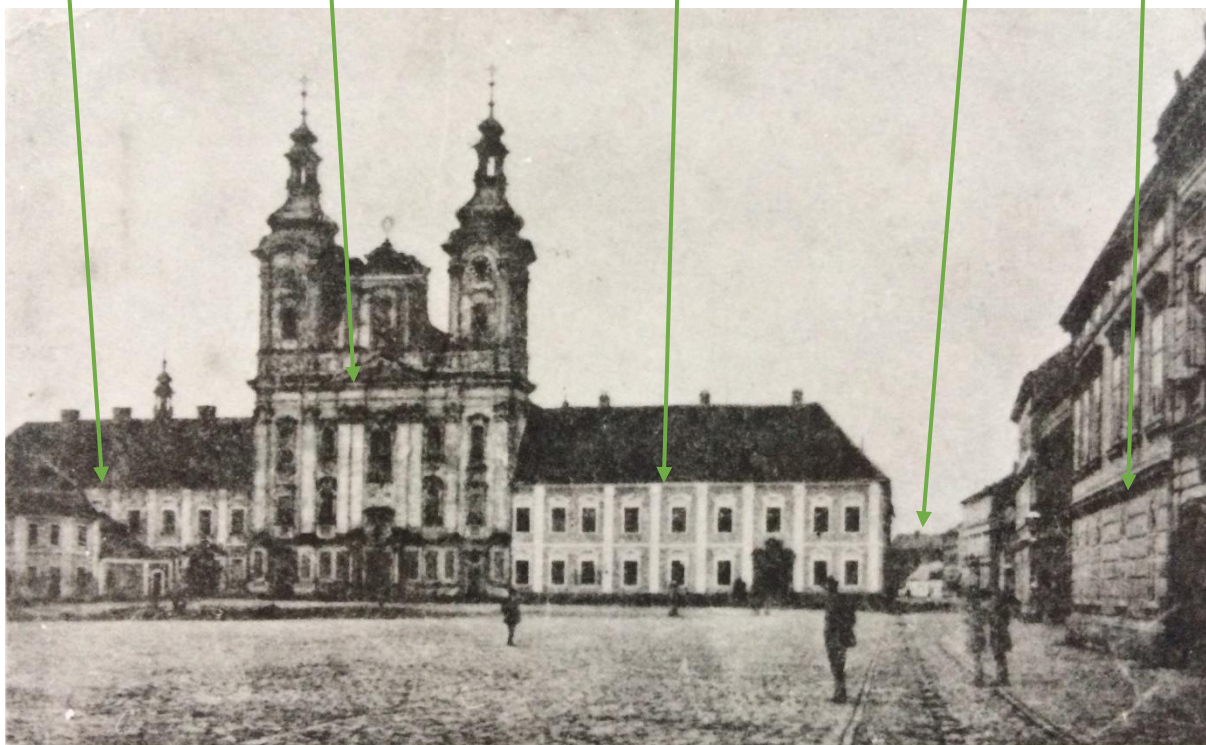
4.2.1 19. století

Masarykovo náměstí je jedno ze dvou prvních náměstí, které vznikly při výstavbě města. Náměstí si postavili měšťané, kteří se do města přistěhovali při jeho osidlování z královské vesnice Kunovice. Během časů mělo různé názvy např. Kunovské, Hlavní, Císaře Františka Josefa I., Svobody, Masarykovo, Klementa Gottwalda a pak opět Masarykovo.

Zhruba od poloviny 19. století dochází k přestavbám domů na náměstí a nově vzniklé domy už byly převážně vícepatrové a nezřídka docházelo k jejich sloučení. To se týkalo hlavně domů na západní straně náměstí, kde byly sloučeny téměř všechny a také severní strany, kde si můžeme uvést příklad Stanclovy lékárny původně tvořené domy čp. 148 a 149 nebo dnešního Atria sestávajícího z domů s číslem popisným 157 a 158. Přestože dnes by člověk u většiny z nich už nepoznal, že se jednalo, kdysi o samostatné domy, některé náznaky jako dosud rozdělé číslo domu čp. 32 na Masarykově náměstí a čp. 33 na jejich historii stále ukazují.

Výraznou stavbou vzniklou koncem 19. století byla budova městské spořitelny a nové radnice postavená v letech 1891-1892. Jako místo bylo vybráno nároží Masarykova náměstí a dnešní ulice U Reduty, kde dříve stály domy čp. 19 a 20, viditelné na, které kvůli stavbě radnice musely být zbourány.

Čp. 20   farní kostel Františka Xaverského   jezuitské koleje   Královská ulice   čp. 36

Obrázek 1: Západní strana Masarykova náměstí před stavbou nové radnice (do roku 1891)

Dům čp. 33   34   35   36

Obrázek 2: Západní strana Masarykova náměstí na konci 19. století

Dům čp. 35

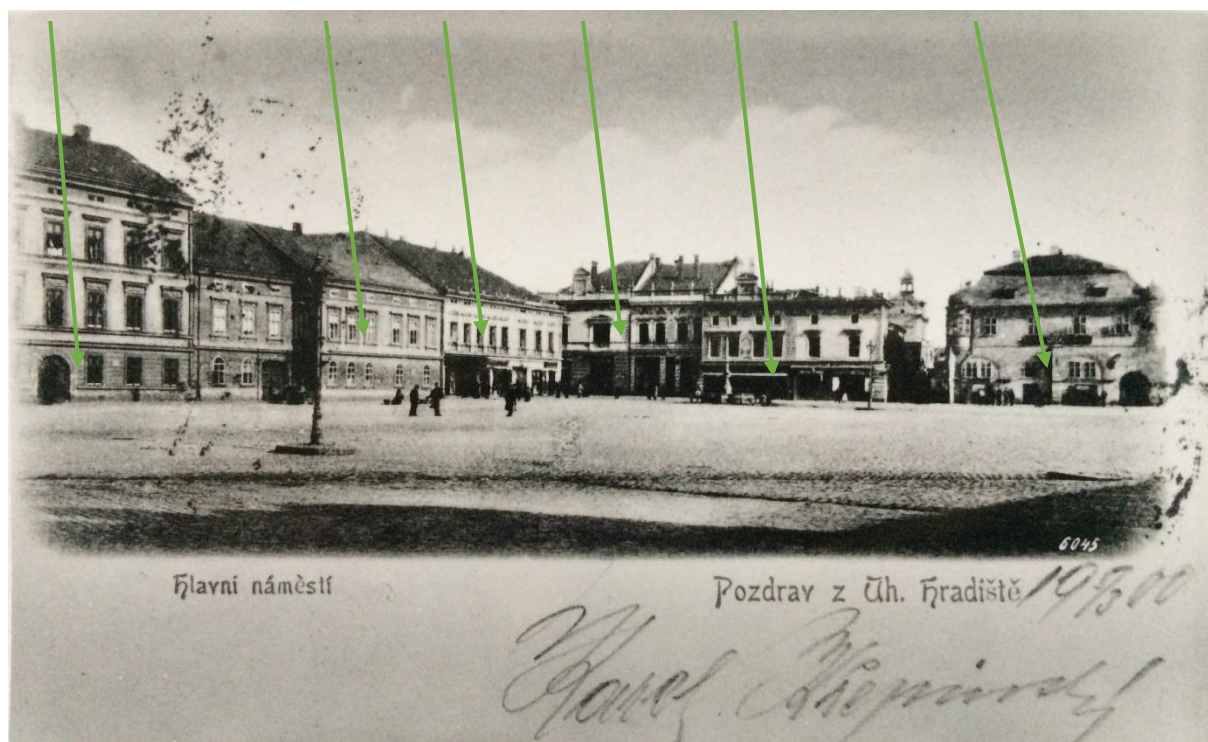
36

37

147

148/9

155

Obrázek 3: Severovýchodní strana Masarykova náměstí koncem 19. století

Dům čp. 149

155

156

158

9

10

11

Obrázek 4: Severovýchodní roh Masarykova náměstí s průhledem do Josefské (dnešní Havlíčkovi) ulice

4.2.2 1900-1918

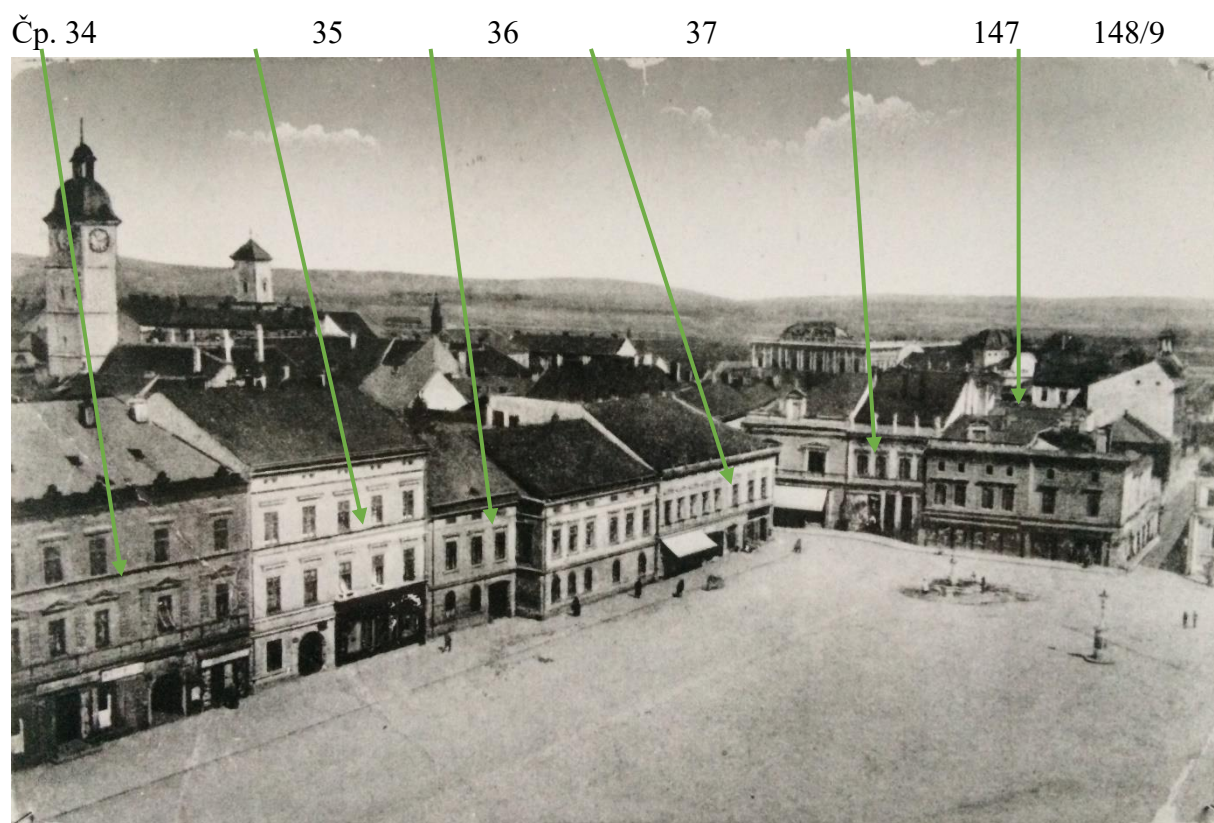
Na počátku 20. století byla zbořena stavba vedle domu čp. 16. Koncem prvního desetiletí proběhla jeho opětovná výstavba a dům dostal číslo popisné 259. Přibližně v této době byla dokončována budova s čp. 329, označována také jako dům U Jelena či dům U Bílého jelena, která vyrostla na místě zahrady hotelu Slunce.

Čp. 16   259   17   městská spořitelna   nová radnice   farní kostel

Obrázek 5. Jihovýchodní roh Masarykova náměstí po roce 1911.

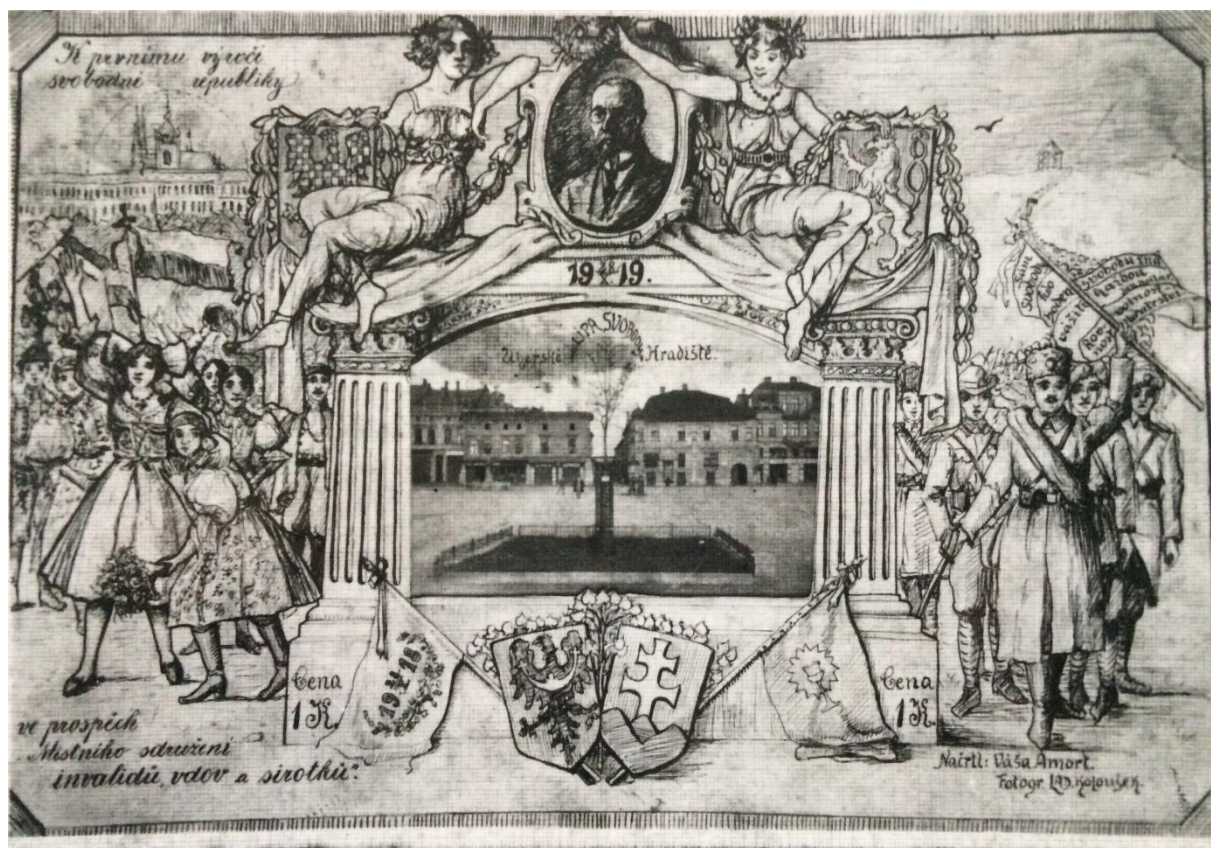
Zajímavé přestavby v tomto sledovaném období proběhly ještě u domu čp. 35, u něhož byla na přelomu století nahrazena okna výkladními skříněmi a počátkem druhého desetiletí byla v jeho dvoře postavena filiálka banky. Ačkoli druhá zmíněná stavební úprava nebývá na pohlednicích vidět, jednalo se o velmi zajímavou budovu, která by neměla být opomíjena.

Obrázek 6: Severovýchodní roh Masarykova náměstí v druhém desetiletí 20. století

4.2.3 1919-1939

Po konci první světové války a osamostatnění Československa nastala vlna euforie. Náměstí císaře Františka Josefa I. bylo přejmenováno na náměstí Svobody a uprostřed náměstí byla vysazena lípa svobody, kterou na jižní a severní straně náměstí doplnily stromové aleje. Po připojení na elektrickou přípojku byly vyměněny lampy veřejného osvětlení.

Obrázek 7: Pohled na severní stranu Masarykova náměstí s lípou svobody v popředí – rok 1919

Lípa

svobody

Obrázek 8: Masarykovo náměstí s lípou svobody – třicátá léta 20. století

Horečný stavební ruch probíhající po celém městě se projevil i zde. Jelikož šlo však většinou o přestavby či úpravy interiéru, které se na pohlednicích příliš neprojevily, nebude je zmiňovat.

Nejvýraznějšími stavebními úpravami byla přestavba vstupních portálů u domu čp. 147/148 probíhající v letech 1925-1934, během které byly odstraněny portály dřevěné a nahrazeny kamennými a přestavba hotelu Slunce (tehdy Čáp) provedená koncem dvacátých let, jejíž součástí byla úprava průčelí domu a vybudování půdní vestavby, která se na exteriéru budovy projevila střešními vikýři.

Stanclova lékárna s již kamennými portály

hotel Slunce po přestavbě

vikýře

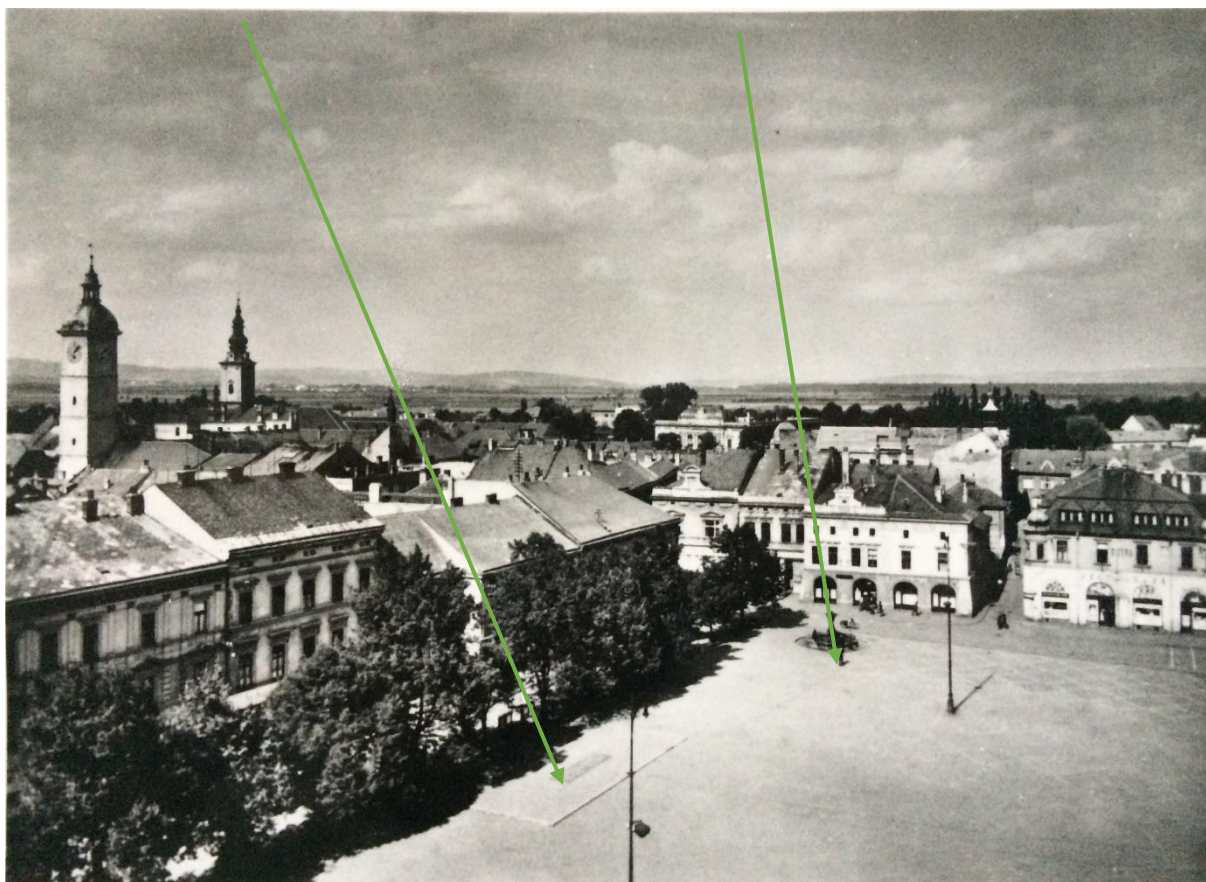
Obrázek 9: Severní roh Masarykova náměstí 30. léta

4.2.4 1940-1989

S koncem druhé světové války a porážkou Německa skončil i zákaz stavební činnosti a přišly na řadu opravy válečných škod. Masarykovu náměstí se naštěstí z velké části vyhnuly, a tak jedinou poškozenou budovou byla Stanclova lékárna, která byla zasažena leteckou pumou. V následné éře komunismu prošlo Masarykovo náměstí velkými změnami, které výrazně proměnily jeho vzhled a jejich následky jsou patrné dodnes.

Kamenný stupínek s datem výročí

barokní kašna

Obrázek 10: Masarykovo náměstí po úpravě v roce 1956

Od počátku padesátých let probíhaly přípravy oslav 700. výročí od založení města. Téměř bez nadsázky se dá říct, že přípravné práce se dotkly více či méně všech veřejných prostranství ve městě a Masarykova náměstí obzvlášť. Během přeměny náměstí na manifestační prostor došlo k zvýšení jeho úrovně, což jde vidět kašny v jeho severozápadním rohu, která je v mírné prohlubni.

Navíc bylo v polovině 50. let bylo rozhodnuto o výstavbě nové budovy poštovního úřadu, kam se měl přesunout z domu čp. 32. Aby k tomu ale mohlo dojít, musely být nejprve zbourány domy čp. 12-16, na jejichž místě měl nový úřad stát. K tomu skutečně v roce

1956 a o rok později byl položen základní kámen pošty. Samotná výstavba byla dokončena v roce 1960. Jako pomyslnou poslední třešničku na dortu, která završila „destrukci“ náměstí byla jeho přeměna v šedesátých letech na obrovské veřejné parkoviště.

Posledními změnami do Sametové revoluce v tomto více než čtyřicetiletém sledovaném období bylo spojení domu čp. 17 s budovou městské radnice a zboření domů čp. 9,10 a 11. Bohužel z tohoto období už nejsou žádné pohlednice.

Od Sametové revoluce ke konci tisíciletí

Po pádu komunismu se stalo prioritou nového vedení města napravit škody, které způsobil. Na Masarykově náměstí byla rekonstruováno velké množství domů především v jeho severovýchodní části. V proluce na rohu Masarykova náměstí a Růžové ulice vzniklé po zbourání domů čp. 9-13 byl postaven obchodní dům Delta. Jeho čelní strana byla upravena tak aby připomínal rozdělení kdysi zde stojících domů.

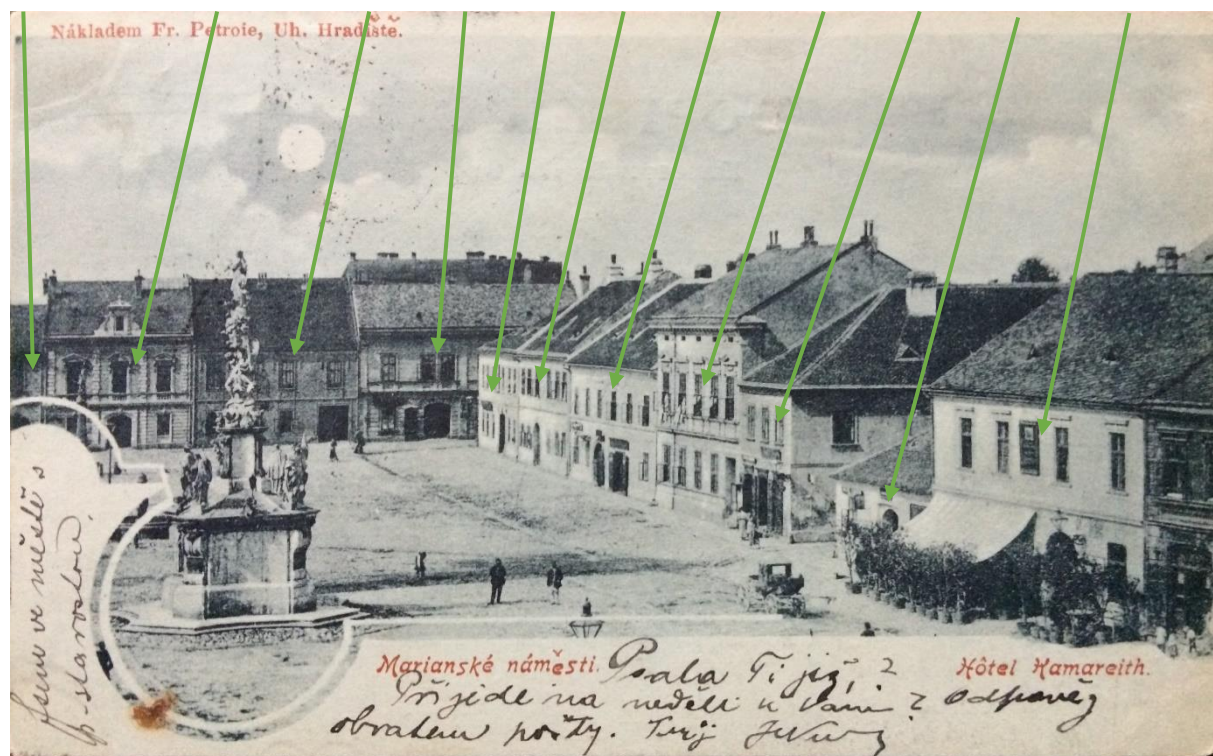
4.3 Mariánské náměstí

4.3.1 19. století

Mariánské náměstí dostalo svůj název podle morového sloupu zasvěceného Panně Marii z první čtvrtiny 18. století, který stojí uprostřed náměstí. Jeho vývoj v 19. století byl podobný jako u vedlejšího náměstí. Také zde došlo k masivní přestavbě všech domů, ale sloučeno jich bylo jen pár. Jednalo se dům čp. 72 na západní straně náměstí, protilehlý čp. 47 na východní straně a čp. 200, který byl postaven na místě původního domu a kaple sv. Rozálie, kterou připomíná štítek na straně domu.

Přestavbu náměstí urychlil požár z konce 19. století, který se sem rozšířil z náměstí Masarykova a poškodil řadu domů. Mimo jiné i františkánský klášter a jeho věž, jejíž vrcholek byl poté zakryt stříškou až do třicátých let následujícího století, kdy byla dokončena její oprava.

Čp. 62   63   64   65   69   70   72   73   74   76   77

Obrázek 11: Jihozápadní roh Mariánského náměstí v 19. století

Na tomto pohledu bych se na chvíli zastavil u domu čp. 76. Na této parcele totiž původně stálo velké množství malých krámků, které byly v polovině 19. století zbořeny a nahradil je přízemní domek.

dům čp. 123 200 věž františkánského kláštera 125 morový sloup 126 127

Obrázek 12: Severovýchodní Mariánského náměstí koncem 19. století

čp. 44 45 46 47 61 62 63

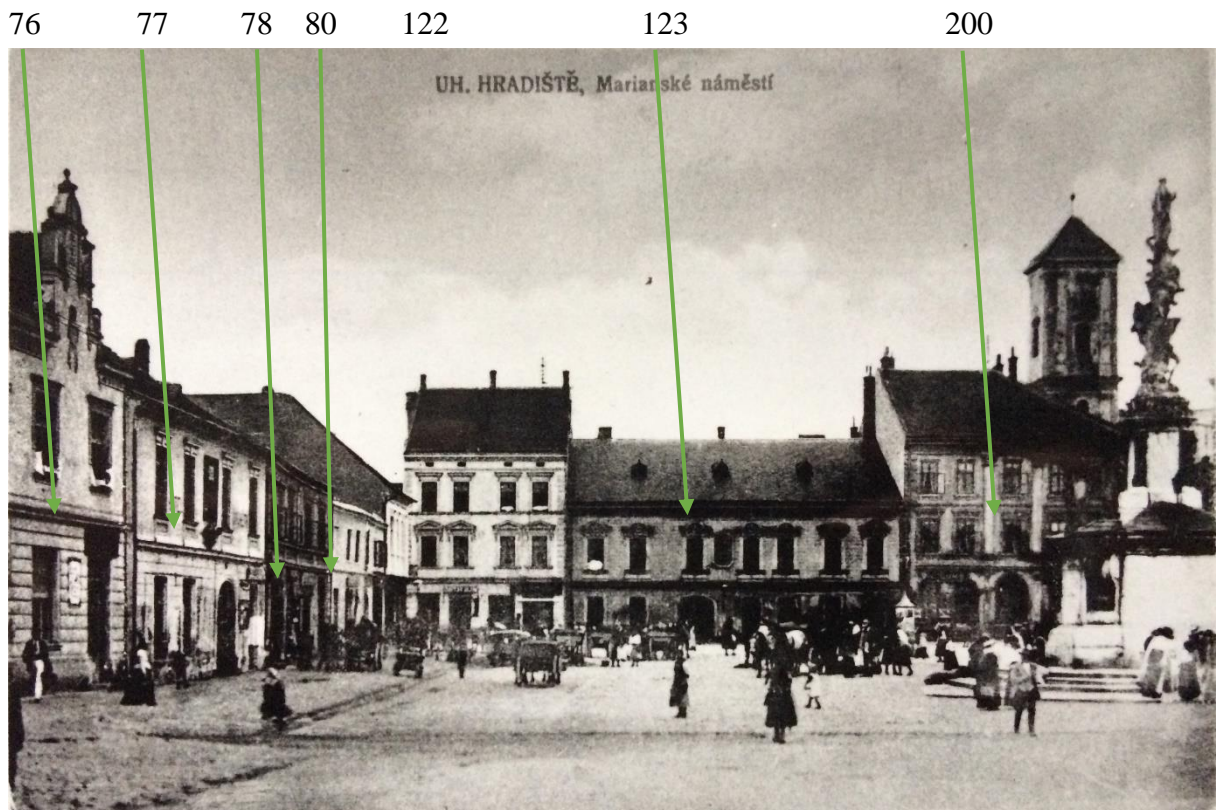
Obrázek 13: Jihovýchodní roh Mariánského náměstí koncem 19. století

4.3.2 1900–1918

V tomto období se náměstí příliš nezměnilo a přestavby se na jeho „tváři“ příliš nepodepsaly. Většina změn totiž probíhala uvnitř samotných objektů, takže téměř neovlivnily vnější podobu domů. V roce 1910 byly v přední části domu v rámci jeho úpravy pro firmu Wichterle udělány dvě velké výkladní skříně. O rok později proběhla přestavba dalších dvou domů, a to čp. 76 a 80, při které se z obou původně přízemních domů staly dvoupatrové. Zvláště přestavba posledního je velmi výrazná a jde hezky poznat.

Obrázek 14: Pohled na jihozápadní stranu Mariánského náměstí ke konci druhého desetiletí 20. století.

Obrázek 15: Severozápadní roh Mariánského náměstí v roce 1920

4.3.3 1919-1939

Ačkoli byla dvacátá léta poznamenána ekonomickou krizí, na stavebním ruchu na náměstí se to neprojevilo, ba naopak. Náměstí během tohoto dvacetiletého období prošlo řadou změn. Mezi výrazné změny, které ovlivnily vzhled náměstí, patří vysazení stromořadí po obvodu náměstí v rámci oslav samostatného Československa a zároveň ku příležitosti vysazení lípy svobody na Masarykově náměstí. Druhou výrazně viditelnou změnou bylo dokončení opravy střechy věže františkánského kláštera poškozené požárem v roce 1896.

Opravená věž františkánského kláštera

čp. 128

Obrázek 16: Východní strana Mariánského náměstí v 30. letech (po roce 1933)

Nějaká forma více či méně viditelných stavebních úprav se dotkla více než 2/3 domů na náměstí. Mezi ty více viditelné patřily stavební úpravy na domě čp. 128, u kterého v průběhu třicátých let došlo k postupně k vytvoření portálu na jeho čelní straně a vytvoření a poté prohloubení výkladních oken.

Změnou nepostřehnutelnou, ale důležitou, byla změna typu osvětlení ve městě z plynového na elektrické, poté co se v roce 1921 město připojilo na elektrickou síť Moravských elektráren.

4.3.4 1940-1989

Po vzniku protektorátu byl stavební vývoj pozastaven nejprve nařízením, jímž byla pozastavena soukromá výstavba, a poté druhou světovou válkou. Proto se stavební úpravy takřka do poloviny 40. let neprováděly a od konce války se soustředilo stavební úsilí na obnovu poválečných škod. Od 60. let už výrazně ubývá počet pohlednic, a proto změny po roce 1960 už v podstatě nejsou na pohlednicích zobrazené. Důvod úbytku počtu pohlednic (jestli se vydávalo méně nebo jich muzeum prostě jen z tohoto období méně sehnalo a proč) se mi nepodařilo zjistit.

Během války byly ve východním rohu náměstí po spojeneckém náletu zasaženy a poškozeny budovy čp. 123, 125 a 125. Opravné práce na budově čp. 123 byly dokončeny ještě toho roku v prosinci. Obyvatelé z domu čp. 125 se museli vysídlit, neboť při výbuchu bomby byla poškozena statika domu. Stejně tak se museli pravděpodobně odstěhovat i lidé z domu 126, kde výbuch zasáhl „naštěstí“ jen obytnou část domu a tiskárna ve dvoře zůstala nepoškozena. Důsledkem poškození bylo vybudování třípatrové novostavby domu čp. 126 v letech 1947-1948. Z čtyřicátých let pochází ještě nadstavba domu čp. 74, kde vznikl malířský ateliér s kuchyní a zázemím.

novostavba domu čp. 126

Obrázek 17: Východní roh a jihovýchodní stěna náměstí počátkem 50. let (do roku 1957)

Bezpochyby největším dosavadním stavební počinem byla úprava náměstí, která proběhla v roce 1956 v rámci příprav na 700. výročí od založení města. Uprostřed náměstí vznikl park obdélníkového tvaru s posezením, kolem kterého byla vybudována cesta, takže z náměstí se stal jakýsi „kruhový objezd“.

Obrázek 18: Mariánské náměstí v roce 1956

Oproti rušným 50. letům bylo následující desetiletí poměrně klidné a na náměstí proběhly jen tři úpravy. První z nich se týkala domu čp. 78 se sídlem sportovní organizace Orel, kde proběhla v roce 1964 nástavba přísálí a vznikly zde tři klubovny. Druhou byla adaptace a rozšíření prodejny v domě čp. 71 a tou třetí zboření Hotelu Zelený strom (čp. 123). Po druhé světové válce sloužila budova jako dílna, sklad, závodní jídelna a ubytovna Slovákckého divadla. Budova nicméně (pravděpodobně vlivem špatné správy) chátrala, a tak bylo rozhodnuto o její demolici. Ta byla provedena v únoru 1968. O rok později byla na místě postavena novostavba s číslem popisným původní budovy.

Bohužel, počínaje šedesátými léty chybí dostatek pohlednic, takže změny, kterými náměstí prošlo, nemůžeme příliš dobře vidět.

Obrázek 19: Mariánské náměstí v šedesátých letech

V letech 70. byla asi v jejich polovině provedena celková rekonstrukce domu čp. 61. V průběhu let 1978-1979 byly zbourány domy čp. 47 a 48 (1978) a dům čp. 69. V tomto období také došlo k rekonstrukci prodejny Dílo (čp. 123) a do této budovy se nastěhovala Malá scéna

Na posledním obrázku je zasněžený pohled na Mariánské náměstí v 80. letech. Lze vidět, že původně udržovaný park je v 80. letech už poměrně zarostlý. Rovněž je vidět, že nalevo od morového sloupu byly vysazeny keře, které na pohlednici z 50. let nejsou patrné. Poslední viditelnou změnou je nová budova domu čp. 123.

„Novostavba“ domu čp. 123

Obrázek 20: Vánoční pohlednice Mariánského náměstí v 80. letech 20. století

4.3.5 1990 – současnost

Po Sametové revoluci v roce 1989 město začalo s opravováním památek, které během doby komunismu nebyly opravovány. V polovině 90. let byl podle návrhu architekta Aleše Holého vrácen vzhled náměstí do doby před rokem 1956.

V roce 1995 byly také provedeny záchranné práce na domě čp. 65 při kterých byly provedeny úpravy pavlačových dvorků. V roce 1997 byla dokončena výstavba obchodního centra Magnum – dnes Obchodní centrum (čp. 1547), které stojí na místě zbořeného domu 69. Mezi lety 1998-1999 byla dokončena rekonstrukce budovy s čp. 78

4.4 Palackého náměstí

4.4.1 1900-1918

Náměstí Palackého, pojmenované v roce 1898 ku příležitosti sta let od úmrtí Františka Palackého, začalo samovolně vznikat koncem 19. století. Protože bylo náměstí podmáčené a často zaplavováno, bylo nutno zpočátku stavět všechny stavby na dřevěných pilotech.

Jako první vznikla trojice domů postavených v sedmdesátých letech 19. století při výstavbě sousední Hradební ulice. V devadesátých letech se začalo stavět na severní straně náměstí. V letech 1991-1997 probíhala stavba budovy justičního paláce (čp. 297), která vymezila severovýchodní roh náměstí. Současně s ní byly na této straně náměstí stavěny domy čp. 231, 238 a 295. Tím byla výstavba v 19. století ukončena.

Obrázek 21: Budova Justičního paláce

Na počátku dvacátého století se začalo s výstavbou i na východní straně náměstí, kde na rohu ulice Na Morávce a Palackého náměstí vznikl zajímavý dům čp. 293, jemuž se lidově říká „U Mamlasů“ či „U Dvou mamlasů“. Dům tak byl pojmenován podle plastiky atlantů, kteří podepírají jeho část. Postavil jej hradištský stavitel Josef Schaniak

mladší pro svou dceru a jejího manžela. Těsně před vypuknutím války se začaly stavět také domy čp. 349 a 362. První z nich se ještě stihl dostavět, druhý byl zkolaudován až po válce.

Obrázek 22: Pohled na severní stranu Palackého náměstí přibližně na přelomu 19. a 20. století

Na obrázku 1 je pohled na severní stranu Palackého náměstí od dnešního hotelu Grand. Na pohlednici jde vidět, že jižní část náměstí byla společně s ulicí Politických vězňů lemována plotem.

Obrázek 23: Pohled na západní stranu Palackého náměstí počátkem 20. století

Na této pohlednici jsou vidět dva zbylé, dosud nezmíněné prvky. Tím prvním je kaple sv. Šebestiána z počátku 18. století, ještě o ní dále bude řeč. Druhým prvkem je litinová kašna, která zde byla nainstalována koncem 19. století. V šedesátých letech však byla poničena a po její rekonstrukci byla umístěna na bezpečnější místo na Zelný trh.

4.4.2 1919-1939

Po první světové válce byl dostavěn dům čp. 362 (dnešní Hotel Grand). V roce 1927 je v proluce mezi domy U Mamlasů a Hotelem Grand postaven další s čp. 441 pro firmu Kovařík a Wichterle. Velkým neštěstím byl o rok později požár Fürstovy sladovny. Po požáru se pravděpodobně Fürst rozhodl přestat provozovat zde činnost a budova byla spolu se sousedním Jarošovým stavebním podnikem srovnána se zemí. Na uvolněném místě byl postaven roku 1934 dům městské spořitelny a dům čp. 567, v němž sídlil Kellerův autosalon. Výstavba nových budov končí stavbou dnes již zaniklého domu čp. 579. Dům byl postaven vedle budovy spořitelny (respektive Kellerova autosalonu) a sloužil jako lékárna.

Obrázek 24: Jižní strana Palackého náměstí s prolukou v místě budoucího domu 441 - někdy mezi lety 1920-1927

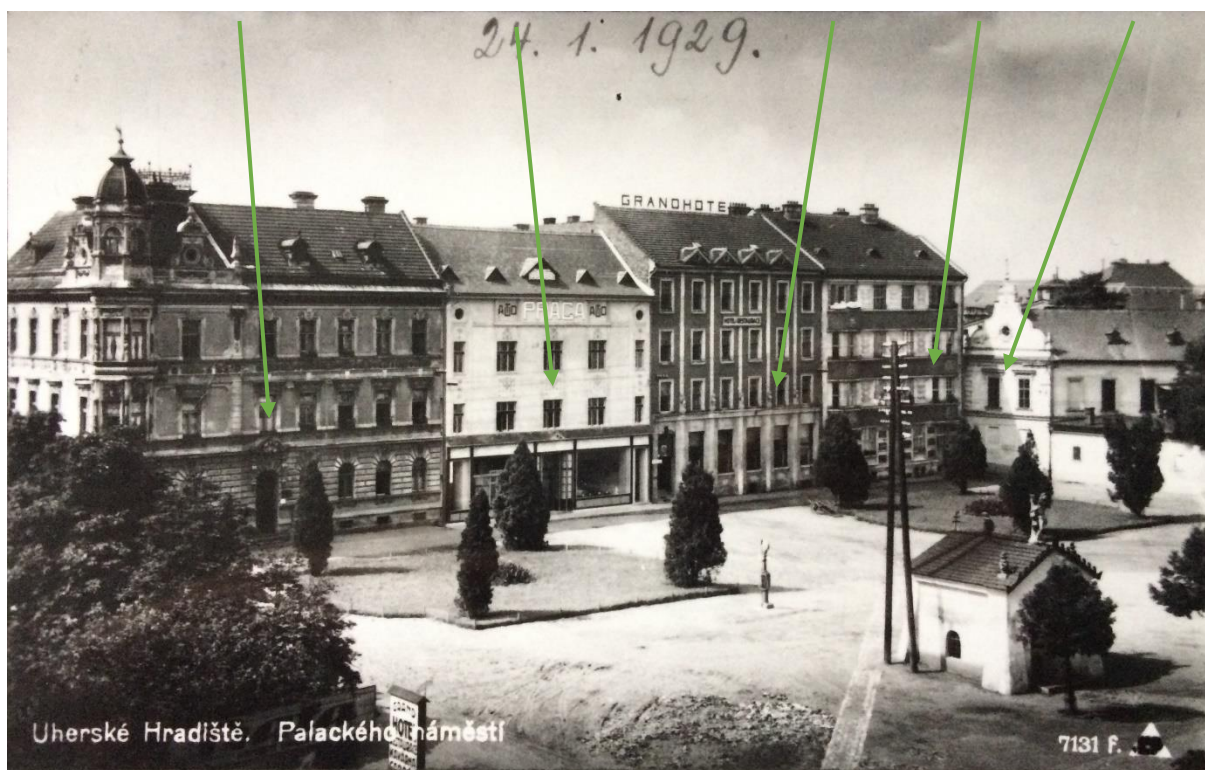
čp. 293

441

362

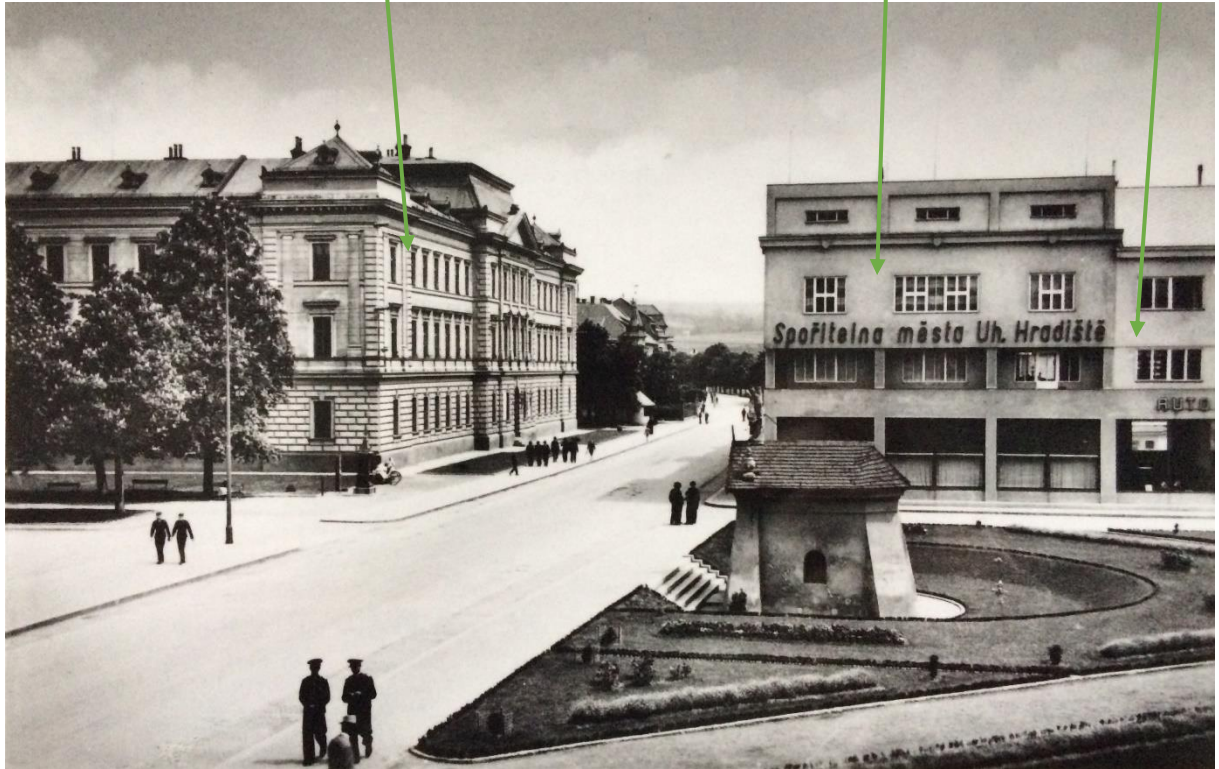
349

201

Obrázek 25: Jižní část Palackého náměstí v roce 1929 - Dům Wichterleho již stojí a byla provedena rekonstrukce domu čp. 175, která ale na fotce není téměř patrná

567

Obrázek 26: Pohled na východní část Palackého náměstí od Hotelu Grand – přelom 30/40 let.

V rámci stavby spořitelny došlo k úpravě jižní části náměstí. jak je patrné z obrázku 5, byla zatravněna a kaple sv. Šebestiána se octla v jakési terénní depresi.

4.4.3 1940-1989

Oproti předešlým dvěma náměstím to Palackého nebylo v podstatě válkou skoro zasaženo. V průběhu čtyřicátých let nedošlo na náměstí k podstatnějším změnám. Po válce došlo k spojení Kellera autosalonu s budovou spořitelny a parcelní číslo 549 tak zaniká.

Obrázek 27: Palackého náměstí ve čtyřicátých letech 20. století

Stavebními úpravami prošly také domy čp. 349 a 362, přičemž viditelné jsou hlavně u druhého z této dvojice. Došlo k proměně spodního patra a pravděpodobně i barvy fasády domu.

Obrázek 28: Pohled na domy čp. 362 a 349 ve čtyřicátých letech 20. století

Velkou měrou se na tváři města podepsala následující dvě desetiletí. Pravděpodobně během příprav na oslavy založení města vzniklo na severní polovině náměstí autobusové nádraží, které pak bylo v šedesátých letech přesunuto vedle věznice. V šedesátých letech byla rozšiřována komunikace vedoucí skrze náměstí, čemuž bránila kaple sv. Šebestiána. Proto byla tehdy poměrně unikátním způsobem celá kaple naložena a přesunuta o pár metrů vzad.

V 80. letech jsou spojeny domy čp. 349 a 362 a vzniká Hotel Grand, jak jej známe dnes.

4.4.4 1990 – současnost

Stavební proměny v posledním sledovaném období po Sametové revoluci a pádu komunismu jsou nepatrné. Jedinou výraznější změnou bylo zboření domu čp. 579 a jeho pozemek byl sloučen s čp. 1210 ve Dvořákově ulici.

5 DISKUZE

Jelikož jsou pohlednice dost tendenční záležitostí, práce s nimi byla obtížná. Od počátku přibližně do padesátých let bylo množství pohlednic zobrazujících náměstí dostatečné, aby byli popsány téměř všechny podstatné změny, které náměstí ovlivnily. Bohužel od šedesátých/sedmdesátých let už téměř nejsou dostupné další pohlednice. To platí pro všechna sledovaná náměstí, takže je jejich další popis možný jen na základě literatury. Rovněž pokusy popsat i jiná místa ve městě pohořela na nedostatečném množství pohlednic, která by je ukazovala.

Pokud bychom tedy chtěli studovat proměny města na základě vizuálních pramenů hlouběji, museli bychom zkombinovat pohlednice s fotografiemi, popř. i jinými médii.

6 ZÁVĚR

Provedli jsme analýzu obsahu víceokénkových pohlednic, zobrazujících Uherské Hradiště na přelomu 19. a 20. století, v období první republiky, v době komunismu a koncem 20. století podle modelu Z. Kučery, M. Semiana a P. Rašky upraveného pro vlastní potřebu. Zjistili jsme, že nejčastěji zastoupená byla políčka z kategorií C1 – intravilán a C3 – náměstí park, koupaliště atd. Druhou nejčastější kategorií byla pole A (s kulturním prvkem) – 162krát, kde jednoznačně dominovala pole A2 – dům (obytný, hotel, muzeum, radnice atp.). Třetí nejčastější kategorie D označující lidový folklor.

Z konkrétních námětů se nejčastěji objevovalo Masarykovo náměstí, přičemž strana západní byla zobrazována častěji než strana východní. Nejčastěji zobrazovanými budovami na Masarykově náměstí jsou budovy farního kostela sv. Františka Xaverského, Jezuitská kolej a Radnice na severní straně a Stanclova lékárna (29x) a hotel Slunce (27x) na straně jižní. Na překvapivě podstatně méně zobrazovaném Mariánském náměstí dominuje jasně východní strana náměstí. Z konkrétních prvků a budov má prvenství Mariánský morový sloup s františkánským klášteřem.

Podářilo se nám potvrdit Hypotéza č. 1: Výběr prvků na víceokénkových pohlednicích po roce 1948 byl ovlivněn politickým režimem. V období zobrazování socialistické architektury cca od 50. let 20. století převládala místa pro volnočasové aktivity (sportovní hala, kino, koupaliště), obchody nebo panelové zástavby či budovy spojené s typickým socialistickým stavebním slohem. Nejčastěji zobrazovaná byla sportovní hala za Smetanovými sady. Naopak významnou změnu námětů v období konce monarchie a vzniku první republiky se nám nalézt nepodařilo.

Ze samostatných budov se nejvíce na pohlednicích objevila budova Slováckého muzea ve Smetanových sadech (14x) nebo budova Gymnázia (10x). Z ulic to překvapivě bylo Tyršovo náměstí následované již podle očekávání Prostřední ulicí. a budeme zjišťovat, co se v jednotlivých etapách sledovaného období na pohlednicích zobrazovalo a zda jejich obsah nějak ovlivnily změny, kterými město procházelo (kupříkladu pád Rakouska-Uherska a vznik první republiky, první a druhá světová válka, nástup komunismu atd.).

Zjistili jsme, že změny námětů, zobrazených na pohlednicích, nekorespondují s četností stavebních změn ve městě. Změny jsou samozřejmě na pohlednicích zachyceny,

ale volba námětů pohlednic v mnoha případech nebyla ovlivněna probíhajícími stavebními úpravami města.

7 SEZNAM OBRÁZKŮ

1	Západní strana Masarykova náměstí před stavbou nové radnice (do roku 1891)	31
2	Západní strana Masarykova náměstí na konci 19. století	31
3	Severovýchodní strana Masarykova náměstí koncem 19. století	32
4	Severovýchodní roh Masarykova náměstí s průhledem do Josefské (dnešní Havlíčkovi) ulice	32
5	Jihovýchodní roh Masarykova náměstí po roce 1911.	33
6	Obrázek 6: Severovýchodní roh Masarykova náměstí v druhém desetiletí 20. století	34
7	Pohled na severní stranu Masarykova náměstí s lípou svobody v popředí – rok 1919	35
8	Masarykovo náměstí s lípou svobody – třicátá léta 20. století	36
9	Severní roh Masarykova náměstí 30. léta	37
10	Masarykovo náměstí po úpravě v roce 1956	38
11	Jihozápadní roh Mariánského náměstí v 19. století	40
12	Severovýchodní Mariánského náměstí koncem 19. století	41
13	Jihovýchodní roh Mariánského náměstí koncem 19. století	41
14	Pohled na jihozápadní stranu Mariánského náměstí ke konci druhého desetiletí 20. století.	42
15	Severozápadní roh Mariánského náměstí v roce 1920	43
16	Východní strana Mariánského náměstí v 30. letech (po roce 1933)	44
17	Východní roh a jihovýchodní stěna náměstí počátkem 50. let (do roku 1957)	45
18	Mariánské náměstí v roce 1956	46
19	Mariánské náměstí v šedesátých letech	47
20	Vánoční pohlednice Mariánského náměstí v 80. letech 20. století	48

21	Budova Justičního paláce	50
22	Pohled na severní stranu Palackého náměstí přibližně na přelomu 19. a 20. století	51
23	Pohled na západní stranu Palackého náměstí počátkem 20. století	52
24	Jižní strana Palackého náměstí s prolukou v místě budoucího domu 441 - někdy mezi lety 1920-1927	53
25	Jižní část Palackého náměstí v roce 1929 - Dům Wichterleho již stojí a byla provedena rekonstrukce domu čp. 175, která ale na fotce není téměř patrná	53
26	Obrázek 26: Pohled na východní část Palackého náměstí od Hotelu Grand – přelom 30/40 let.	54
27	Palackého náměstí ve čtyřicátých letech 20. století	55
28	Pohled na domy čp. 362 a 349 ve čtyřicátých letech 20. století	56

8 SEZNAM LITERATURY

ČOUPEK, Jiří. Uherské Hradiště: královské město na řece Moravě. Uherské Hradiště: Město Uherské Hradiště, 2007., str. 217

ČOUPEK, Jiří. Uherskohradištské ulice: přehled názvů s jejich historickým vývojem. Uherské Hradiště: Muzejní spolek v Uherském Hradišti, 2015., str. 13

MUSIL, Jiří. Urbanizace v socialistických zemích. Praha: Svoboda, 1977. Sociologická knihovna (Svoboda)

HOFFMANN, František. Středověké město v Čechách a na Moravě. Vyd. 1., (Celkově 2., rozš. a upr.). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie., str. 19

HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-409-3.

KARPAŠ, Roman. Pohlednice: historie lístků, které zmenšily svět. Liberec: RK, 2005. ISBN 80-903033-5-8.

KOTAČKA, Lubomír. Otázky urbanizace. Praha, 1976.

9 SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

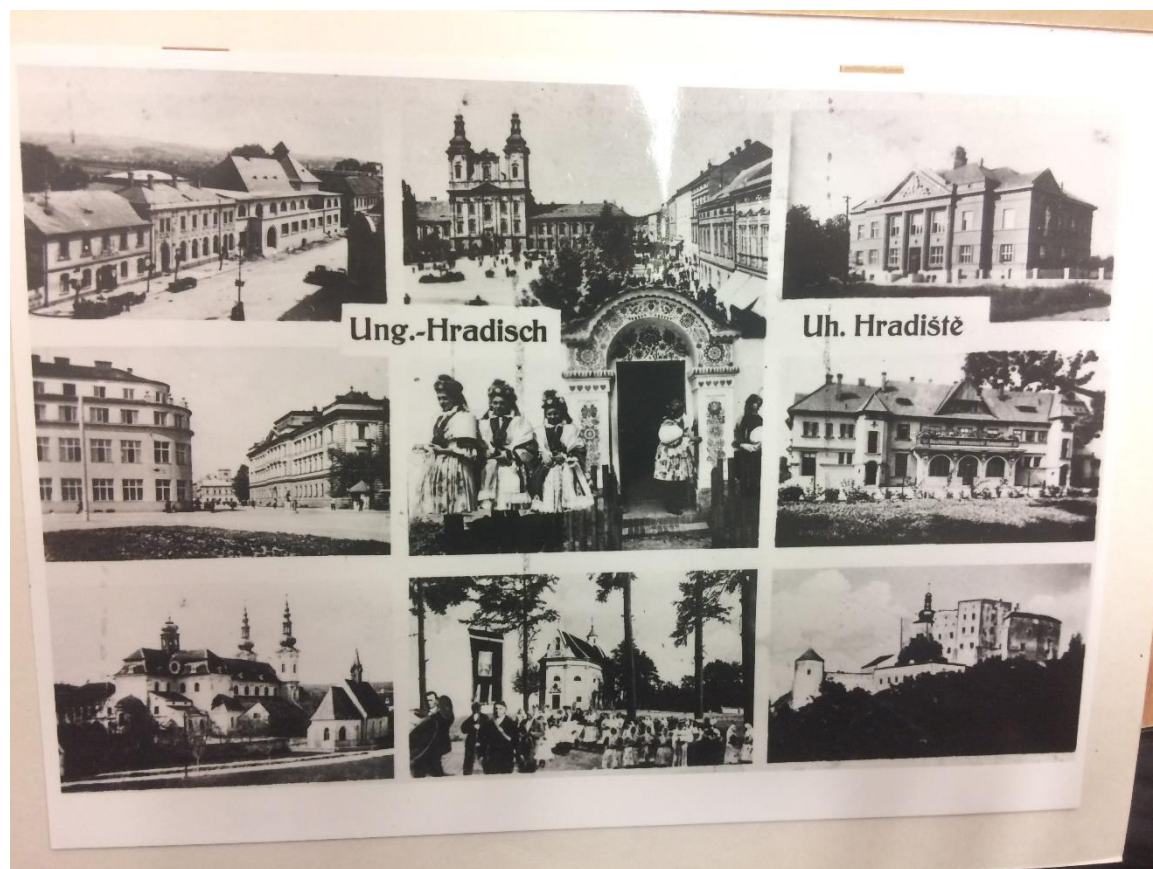
Městské hradby In: <http://www.slovackemuzeum.cz/doc/204/> [06.01.2022]

ČOUPEK, Lukáš: 120 LET "MĚSTSKÉ" TRATĚ NA SLOVÁCKU. In: https://encyklopedie.mesto-uh.cz/home-muh/?acc=profil_literatury&load=367

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Příklad víceokénkové pohlednice

10.1 Příloha A

Obrázek 29

